

Kirke nedenfra

Dokumenter som belyser årsakene til at Den Evangelisk Lutherske Frikirke ble stiftet i 1877.

Med kommentarer av Birger Løvlie

Innhold

Kirke nedenfra	1
Bakgrunn	3
Politiske og teologiske impulser	4
Oppsummering.....	7
Da bruddet skjedde	7
En konfesjonell eller sekulær stat?.....	9
Stedsmenighet og nådegaver.....	10
Spiritualitet.....	11
Hva kan vi lære:.....	12
Stavanger Amtsformannskap juni 1850: Forslag til en ny tidsmæssig Kirkeforfatning.....	15
Forfatning for Den norsk-evangelisk-lutherske Kirke i Amerika (Norwegian Synod), vedtatt i 1853: ..	17
Peter Hærems tale på kirkemøte i Edinburgh 1870.....	18
Redegjørelse for Arendal og Omegns frikirkelige Forenings Tilblivelse og Udvikling, utgitt 1877	21
II. Redegjørelse for vort Forhold til Statskirken og Grundene til vor Udtrædelse af samme.....	27
III. Presbyteriansk Kirkeforfatning for Norsk-Evangelisk-Lutherske Frimenigheder.	46
Innledning: Menighedsbegreb og Bekjendelse.....	46
Fra den norske evangelisk-lutherske frikirkes synodestyre til kirkekommisjonen av 1908.....	53
Forfatning og Ritual for Menigheter av Det Lutherske Brodersamfund	56

Bakgrunn

1800-tallet ble et århundre med store politiske endringer, som også fikk kirkelige konsekvenser. Etter Napoleons-krigene måtte Danmark gi fra seg makta over Norge, som havnet i en union med Sverige. Samtidig kom Norges grunnlov på plass i 1814. I forhold til samtidas regimer var den liberal. Den enevelde kongemakta ble erstattet av en nyordning som slo fast at Norge skulle styres etter prinsippet om fordeling av makta mellom den utøvende (Kongen), den lovgivende (Stortinget) og den dømmende makta (domsstolene). Til den utøvende makt hørte kongens rett til å styre kirka. Det ble gjort etter lovverket fra enevelde, som ga kongen biskoppelige rettigheter, framfor alt retten å utnevne prester, som utførte sine tjenester på vegne av kongen. De forrettet gudstjenester etter det *Kirkeritualet* som Christian V publiserte i 1685, og som fungerte som kirkelov til den store liturgirevisjonen omkring 1886. Under enevelde var all kirkerett en majestetsrett.

Forsamlingen på Eidsvoll i 1814 hadde vedtatt at første setning i § 2 skulle slå fast prinsippet om religionsfrihet, men akkurat den setningen forsvant under den siste redigeringen. Det finnes ulike forklaringer på at det skjedde, men det skal vi la ligge. Poenget er at fordi den setningen falt ut, kunne myndighetene forfølge dissenterne; særlig kvekerne var utsatt. Først i 1845 ble det vedtatt en lov om dissenternes adgang til riket. Dissenterloven gjorde det mulig å opprette kristne trossamfunn som var uavhengige av staten og styrte seg selv i samsvar med trossamfunnets grunnregler. Hva så med statskirka, statens offentlige religion? Den ble styrt etter Grunnloven og lovverket fra enevelde tid, og manglet alt som kunne kalles en kirkeforfatning, skrev presten, senere biskop, Jens Arup.

En voksende reformbevegelse ville ha endringer. Kirka måtte få større frihet, den måtte i alle fall få en egen forfatning, som viste at den var noe annet enn staten. Stavanger amtsformannskap (fylkestinget) ba i 1850 Stortinget om å sette i gang dette arbeidet, og anbefalte en presbyteriansk og demokratisk forfatning etter skotsk mønster (**Vedlegg 1**). Det ble nedsatt en offentlig kommisjon, med Jens Arup som formann, og kommisjonens arbeid førte til at Stortinget vedtok en lov om menighetsråd (1868), men regjeringa sa nei.

Interessen for presbyteriansk kirkeordning vokste. I 1870 var Peter Hærem i Skottland. Han var en sentral person i det meste av kirkelivet. Han er kjent for ettertida som stifteren av ynglingeforeninger, som etter hvert ble til Norges Kristelige Ungdomsforbund. Han var også med på å starte og drive Lutherstiftelsen, det som senere ble til indremisjonsselskapet. I Skottland talte han på den skotske frikirkes generalforsamling (**Vedlegg 3**) der han kritiserte statskirkesystemet og roste skottenes presbyterianisme.

I 1873 kom det i stand et frivillig kirkemøte i Kristiania med utsendinger fra hele landet. Der skulle man drøfte reformer i statskirkesystemet. Resultatet ble at mange reiste heim i skuffelse over at de ikke hadde fått gjennomslag for ønsket om større frihet for kirka. Noen av disse ble med på å stifte Arendal og omegn frikirkelige forening, og kalte sammen til et møte i Arendal, september 1876.

Drøftingene på det møtet førte til at Den Evangelisk Lutherske Frikirke ble stiftet i 1877, med en presbyteriansk forfatning. Den utførlige redegjørelsen for dette skrittet er også vedlagt (**Vedlegg 4**), men før jeg går nærmere inn på den, er det grunn til å reflektere litt over hvorfor kirkefolket var så utålmodige nettopp i Arendal-distriktet?

Noe av svaret ligger i at distriktet var førende i en viktig kulturell endring. Som et ledd i nasjonsbyggingspolitikken ble det i 1830-åra etablert lærerseminarer over hele landet, og ett av disse ble plassert på Holt, mellom Arendal og Tvedestrand. Seminarene skulle plasseres på landsbygda, dit det var tryggest å sende ungdom. På Holt ble soknepresten Andreas Faye satt til å bestyre seminaret, som holdt til i prestegården. Han fikk med seg øvingslæreren Andreas Feragen, og sammen utdannet de bygdeungdom til læreryrket. Begge skrev lærebøker som hadde nasjonalt ry. Her fikk Arne Garborg, Asbjørn Knutsen (den kristne folkehøgskolens far) og Jørgen Løvland (vår siste statsminister i Stockholm og utenriksminister i 1905) var blant studentene. En annen av studentene som fikk en politisk karriere var Aasulv Bryggesaa (kirke- og undervisningsminister). Lokale kjendiser som Torjus Hanssen og Lars Goderstad fikk utdanning, og ble eksempler på en folkelig elite som ikke kom fra universitetet. Holt tok opp kampen mot Kristiania. Dette miljøet dyrket også fram Elise Tvede Wærenskjold, som bosatte seg i Texas og ble en av de mest betydningsfulle kvinnene i norsk utvandringshistorie. Faye hjalp også husmannsgutten Knud Knudsen til en utdanning som gjorde han i stand til hans store arbeid med å fornorske det danske språket.

Faye skrev ikke bare lærebøker, en viktig del av hans opplysningsarbeid var kampen mot alkoholmisbruket. 1814-liberalismen medførte frihet til brennevinsproduksjon, og det gikk ikke lang tid før alkoholforbruket var totalt ute av kontroll. Faye skrev flere bøker om problemet, og budskapet var: Nå har vi fått kommunalt sjølstyre og det kan ikke døddrukne bønder delta i. Faye var dessuten den første til å utgi en samling av norske folkeeventyr. Han var i det hele tatt en fremragende opplysningsmann, og han satte sitt preg på distriktet, som ble et godt eksempel på at nasjonsbyggingen skapte nye kunnskapsmiljøer.

Politiske og teologiske impulser

Når noen driver opplysningsarbeid, er det enkle resultatet at folk blir opplyst, og det opplyste mennesket blir myndig. På Agder samlet myndige bønder seg i bondeforeninger som skulle støtte Søren Jaabæks program. Jaabæk, som satt på Stortinget fra 1845 til 1890, var radikal og så provoserende at han flere ganger ble nektet å være fadder, men vestegdene stemte han ufortrødent inn på Stortinget, og der kjempet han for noen få merkesaker. Han argumenterte for bedre lønn for bøndene, og da han skrev i bladet *Bondevennen* at det ikke er mer kristelig å dele ut sakramentene enn å spre møkk, ble han angrepet av den geistlige og kulturelle elite, som var rystet. Andre støttet Jaabæk, og bondevennforeninger som støttet Jaabæk, vokste opp over store deler av landet. I Arendal-distriktet ble han forsvart av den unge redaktøren i Tvedestrandsposten, Arne Garborg, som skrev at statskirka var en ordning uten sannhet.

Holt var altså et politisk liberalt kunnskapsmiljø på 1870-tallet, og det myndige lekfolk ble et begrep. Ikke bare i kristelig sammenheng. Ti år etter at Frikirka ble stifta, slo lekmannsprinsippet gjennom i rettspleien med juryordningen. Åtte år før Stortinget tok all politisk makt fra Kongen, avviste Frikirka at Kongen skulle ha makt over kirka. Asbjørn Knutsen, som senere ble kalt den kristne folkehøgskolens far, var på denne tida lærer i distriktet. Han var en etterspurt taler, og en av talene hans handlet om å være ansvarlige. Alle er ansvarlige overfor Gud og hverandre. Derfor må vi støtte de som vil gjøre kongen ansvarlige overfor Stortinget. Med andre ord en sterk oppfordring til å støtte Johan Sverdrup og hans politikk.

Det norske samfunnet var altså under endring. Fra teologisk hold kom flere på banen i kampen for kirkefrihet. Omkring 1870 dukket opp noen som etter hvert gikk under betegnelsen «de bergenske reformvenner». Fra disse kom en serie på fem traktater. Her skrev unge teologer som Georg Schielderup og brødrene Georg og Jacob Sverdrup om tema som klargjorde deres teologiske forutsetninger for reformer i kirken. På Sunnmøre satt presten C.M. Eckhoff og oversatte ei bok om den skotske kirkes kamp for frihet, fram til bruddet med kongens kirkestyre i 1843. Boka het *To konger og to kongeriker*, og var skrevet av Jean-Henri Merle d'Aubigné, fransk kirkehistoriker i Genève. I forordet skrev Eckhoff at den presbyterianske kirka i Skottland hadde handlet i samsvar med Den augsburgske bekjennelsen, altså slik som gode lutheranere burde gjøre. Det frikirkelige syn på øvrigheten ble på denne tida formulert med fynd og klem:

- Inntil vi ser tunger av ild på kongenes hoder, likesom på apostlene, begrenser vi deres ansvar til det som gjelder den sosiale moral.
- Kongen har ingen rett til å styre kirken, ikke en gang når han gjør det til beste for kirken.

I Trondheim oppsto kirkelig rabalder på samme tid. Presten på Bakklandet, Andreas Høyer, holdt en preken over teksten fra Matt 22 om å gi Gud det som Guds er. Hans budskap var at å legge kirkestyret i kongens hender er å gi keiseren det som tilhører Gud. Hans kritikk var så voldsom at den er blitt karakterisert som ett av mange «uartikulerte skrik». Biskopen ba Høyer skrive en redegjørelse for hva han hadde sagt, og det ble til ei bok på over 350 sider, utgitt med tittelen *Kirkelige Vidnesbyrd* i 1872.

Også på Østlandet kunne høres tilsvarende røster. Niels J. Laache, redaktør av *For fattig og rik*, skrev en hel artikkelserie om kirkas frihet. Han var det som brukte de bibelske kvinnene Sara og Hagar som bilde: Kirka skulle være som den frie kvinnen Sara, men er blitt trelkvinnen Hagar.

En av de viktigste endringene på teologisk hold på denne tida, var at Praktisk-teologisk Seminar fikk ny ledelse. Andreas Grimelund rykket inn som hovedlærer, og med ham ble det klart at det grunnleggende element i kirkeforståelsen er *menigheten*. Det allmenne prestedømmet ble gjort gjeldende på en til da ukjent måte. I det frikirkelige miljøet ble han særlig lagt merke til fordi han talte og skrev mot den obligatoriske konfirmasjonen.

Så noen ord om internasjonal påvirkning. Ved midten av 1800-tallet hadde utvandringen til USA grepet om seg. I 1853 ble Den norske synoden grunnlagt av norske prester. I statuttene ble det slått fast at «Kirkens Forfatning skal være synodalsk-presbyterialsk» (**Vedlegg 2**). Kunnskapen om det som skjedde på Prærien, kom til distriktet så tidlig som i 1855. Som eksempel på dette, kan nevnes brev fra utvandrerene Johanne Svenningsdatter Songe, fra Holt. Gjennomsnittlig ble slike brev lest av 200 personer, og hun skrev om den lutherske kirke blant de norske: «Her er nu 10 norske prester i Amerika...vi må være Gud takknemlige at han sender oss slike lærere som forkynder den lutherske lære ren og uforfalsket. Prestene og menighetene har dannet en synode som samles hvert annet år, og velger en representant per hundre medlemmer». Internasjonaliseringa hadde nådd Holt, og utvandrerne var lokale helter.

Få år senere, i 1867, ble det utgitt ei bok i USA, som en innføring i luthersk kirkerett. Boka var skrevet av «Amerikas Luther», Carl Ferdinand Walther, og ble raskt oversatt til norsk, med den talende tittelen: *Frikirken, eller en af Staten uafhængig Evangelisk-Luthersk Steds-Menigheds rette Skikkelse*. Den første setningen i denne boka ble til første paragraf i Frikirkens første forfatning:

- En fri Evangelisk-Luthersk Stedsmenighed er en af Statskirken uafhængig Samling af troende paa et bestemt Sted, hos hvilke Guds Ord prædiktes rent i Overensstemmelse med den i Ordet grundede Evang. Luth. Kirkes Bekjendelse.

På denne tida eksisterte det altså to utgaver av norsk, luthersk kirke. Den ene var i USA, og den ble så stor at ved århundreskiftet fantes det 3000 norske menigheter der. Omkring 1870 fikk Holt ny sokneprest, Adolf Carl Preus. Han hadde vært med på å stifte Den norske synoden i Amerika, en synode som skulle være presbyteriansk-synodal og som ikke skulle ha biskoper. Preus ble valgt til synodeformann, men etter noen år sa han fra seg gjenvalg, og meddelte at han ville søke seg tilbake til Norge. Synoden var sjokkert og vedtok med stort flertall at heimlengsel var synd. Preus gjorde bot med å være der i ti år til, før han kom til Holt. I 1873 var han deltaker på det store frivillige kirkelige landsmøte i Kristiania, der han argumenterte sterkt for å skille stat og kirke. Det å klynge seg til det statlige kirkestyret var for ham en fallitterklæring for den kristne kirke, sa han, og la til at 22 års tjeneste i en frikirke hadde lært ham å stole på Guds Ord.

En av de andre prestene i synoden, Johannes W.C. Dietrichson, søkte seg også heim. Han var nok av en annen støpning, svært embetsbevisst, og etter alt å dømme nokså arrogant. Som prest i Austre Moland viste han dessuten at han hadde varig svekka evner til samarbeid. Hans personlighet var nok en medvirkende årsak til at 150 mennesker meldte seg ut av statskirka i distriktet i 1876.

Den tredje som dukket opp med bakgrunn fra USA, ble viktig for utviklinga. Det var Johan Storm Munch. Han var på det tidspunktet sokneprest i Horten, og en venn av Preus, men hans nærmeste kontakt i miljøet var Paul Peter Wettergreen, tidligere misjonær i Sør-Afrika. Siden 1872 hadde han vært kapellan i Risør. Sammen dro han og Munch til Skottland i 1874 og kom heim med en

presbyteriansk forfatning, en forfatning som Munch la fram på Havstad-møtet i 1876. Dermed ble det skrevet en forfatning som bygde på et prinsipp som Stortinget faktisk hadde diskutert så tidlig som i 1850, men som Munch hadde tilegnet seg mens han var i USA.

Hermed har jeg presentert de fleste personer som spilte en rolle for det lekfolket som utgjorde tyngden i etableringa av Den Evangelisk Lutherske Frikirke i 1877. Deres betydning kommer fram i den presentasjonen som frikirkestifterne ga ut under tittelen *Redegjørelse for Arendal og Omegns frikirkelige Forenings Tilblivelse og Udvikling* (1877). Den som kanskje var den viktigste, og mest lærde, gjenstår å nevne. Det var Andreas Goddlob Rudelbach, en dansk-tysk luthersk teolog og kirkerettsekspert. I *Redegjørelsen* er han omtalt som «den lærde venn av Frikirken». Han ble brukt som teologisk støtte for å avvise den vanlige påstanden fra statskirkens forsvarere som sa at kirkeordning er et adiaforon. Med adiaforon mente man at Det nye testamente ikke inneholder noen grunnsetninger for en kirkeordning. Bare utflukter, sa Rudelbach, og frikirkestifterne støttet seg til ham.

Noen vil kanskje spørre om Hans Nielsen Hauge har noen plass i dette bildet. Svaret er både ja og nei. Nei for så vidt som han ikke spiller noen vesentlig rolle i dokumentene fra debatten som førte fram til frikirkestarten. Han er knapt nok nevnt. Likevel er han hele tida i bakgrunnen, som de som for alvor tok et oppgjør med den geistlige statsreligionen, og som la de troendes allmenne prestedømme til grunn der embetet hadde rådd grunnen tidligere. Alt som skjedde på 1800-tallet, både kirkelig og politisk hadde forbindelse tilbake til Hauge.

Oppsummering

Lærerutdanninga på Holt ble svært viktig for folket i Nedenes amt. I Fayes politisk-liberale ånd ble det utdannet lærere som gikk ut i skolen for å forbedre samfunnet, særlig med vekt på økt kunnskap. Dette var en viktig forutsetning for et myndig lekfolk, men like viktig var de teologiske og kirkepolitiske synspunktene som mer og mer ble hørbare, aller mest på Vestlandet, men etter hvert over hele landet. Impulser fra den andre sida av Atlanteren var også viktige, og viser først og fremst at presbyterianismen ble oppfattet som en økumenisk basis for en fri kirke. Det hører med til historia at noen år senere tok nordmenn med seg Frikirkens forfatning til USA (**Vedlegg 6**), men også til Kina.

Da bruddet skjedde

Da den første menigheten av Den Evangelisk Lutherske Frikirke var stiftet, ble forfatningen offentliggjort, sammen med redegjørelsen for grunnene til bruddet med statens offentlige religion. Den er delt i tre. Første del forteller om Arendal og omegns frikirkelig forenings tilblivelse og utvikling. Andre del framstiller de utmeldtes vurdering av statskirkesystemet som begrunnelse for å melde seg ut. Tredje del er om Frikirkas første forfatning.

I første del fortelles det at det hele faktisk startet med at prester i Arendal arrangerte frivillige menighetsmøter med kirkelige spørsmål som diskusjonstema. Der ble det delt ut kirkelige traktater,

som belyste Skriftens lære om kirken. Dette må ha vært traktatene som de unge teologene Georg Schielderup og brødrene Sverdrup ga ut, og som forkastet den vanlige påstanden om at Bibelen ikke sier noe avgjørende om kirkeordning. Prestene spredte altså traktater som både var kritiske til statskirken, og som positivt formidlet et alternativ til statens offentlige religion; en kirke nedenfra.

De som skrev redegjørelsen, la ikke skjul på at både nasjonale og lokale forhold hadde utløst deres engasjement. De hadde satt sitt håp til at Det frivillige kirkelige Landsmøte (1873) skulle få gjennomslag for nødvendige reformer, men de måtte konstatere at ingen ting ble oppnådd. De som initierte frikirkestarten, var altså knyttet til reformbevegelsen. De var desillusjonerte, og sto dessuten overfor lokale utfordringer, som var knyttet til sokneprest Johannes Dietrichson i Østre Moland og Tromøy. Dietrichson må ha vært uvanlig vanskelig å samarbeide med, og det endte med at biskopen, Jørgen Moe, ba han om å søke seg over i en sivil stilling. Til slutt gjorde han det, og ble postmester i Skien, men før det skjedde, hadde situasjonen tilspisset seg. Både Johan Storm Munch og Paul Wettergreen hadde nedlagt sine embeter, og årsaken var den samme som arendalittene var plaget av: nattverdpraksisen.

Snøballen var begynt å rulle. I august 1876 ble det arrangert et lokalt og frivillig kirkemøte i Arendal. Pastorene Munch og Wettergreen var invitert. De kom og talte (sammen med legpredikanter) for en forsamling på mellom seks og sju tusen tilhørere. Så gikk de over til en diskusjon over spørsmål som opptok reformbevegelsen. De kom fort til at statskirkesystemet medførte en ufri tilstand som var til skade for menighetslivet. Spørsmålet om hvorvidt statskirken lot seg fyllestgjørende reformere, vakte nok en del uenighet, men flertallet svarte nei. I realiteten var det en diskusjon om hvorvidt man skulle bryte med statskirka. Det tredje spørsmålet handlet om det som var foreningens formål, nemlig å fremme en forfatning som «best stemmer med Guds ord». Konklusjonen viser at Munchs og Wettergreens studier i Skottland fikk delvis gjennomslag. Den presbyterianske forfatningen ble ansett som den som stemte overens med Det nye testamente. Hvorvidt man skulle prøve å innføre en slik ordning straks, var det delte meninger om. Så delte var meningene at da bruddet kom, ble det bare stiftet menigheter i Arendal, Horten og på Moss.

Etter en del kluss med referater som ikke lot seg bruke, ble det skrevet en fyldig begrunnelse for en luthersk frikirke, det jeg allerede har omtalt som *Redegjørelsen*. Der vrimler det av sitater fra Luther. Det var tydelig viktig for de frikirkelige å vise at de var lutheranere. Bibelen ble sitert så flittig at det var lett for motstanderne å finne fram det noe nedlatende ordet biblisme. Med biblisme menes en form for fundamentalisme, med vekt på at alt i menighetens ordninger og liv skal samsvare med det man kan finne i Det nye testamente. Påstanden om at Frikirka ville realisere «rene» menigheter hørte også med til anklagene.

En konfesjonell eller sekulær stat?

Forholdet mellom stat og kirke er ikke bare et teologisk spørsmål, altså et spørsmål om hvordan man forstår ordet kirke. Det er i høy grad et spørsmål om å forstå staten. Grunnloven beskrev en konfesjonell stat, som var forpliktet på den evangelisk-lutherske kristendomsforståelse. Kongen var forpliktet til å være medlem av statskirka, og han var gitt myndighet til å styre den.

Frikirkestifterne hevdet et svært radikalt prinsipp. De sekulariserte kongemakta, ved å hevde at retten til å styre og lede kirka ikke er en majestetsrett. Den slags hørte heime i eneveldet, hevdet de, men ikke i et konstitusjonelt demokrati. De la altså stor vekt på at Grunnloven hadde innført et nytt styresett, der kongen ikke lenger var konge «av Guds nåde», men en regent som måtte adlyde en demokratisk forfatning. Til en viss grad foregrep de den politiske prosessen som førte til at parlamentarismen ble innført i 1884. Da mistet kongen politisk makt, ved at Stortinget tvang gjennom sin rett til å utnevne kongens råd, regjeringen. Redegjørelsen er ikke detaljert og uttømmende når det gjelder kongemakta, men det er en kjensgjerning at Johan Sverdrups kamp for å underordne kongen under Stortinget, bare kunne skje med solid støtte fra det troende lekfolket i Norge. I 1877 nøyde frikirkestifterne seg med å slå fast prinsippet som lå i boktittelen *To konger og to kongeriker*. Med en mengde bibelsitater slo de fast at Kristus er konge i kirken., den eneste konge kirka skal lyde. Statsstyret har ingen rett til å styre kirka. Det var til det åndelige regimentet Kristus ga sine nøkler, og det er bare det åndelige regimentet som er blitt lovet nådegaver til å styre kirken. Sagt med et teologisk begrep, de krevde kirkas kallsrett tilbake.

Det de krevde var nok til at de ble kalt revolusjonære. Det var ikke nok å forsvare seg med Skriftens (og katekismens) utsagn om Kristi kongelige embete. Neste punkt ble å vise at dette synet på kirkeledelsen var i samsvar med lærefaderen Martin Luther. Deretter ble synspunkter og argumenter fra ulike folk i reformbevegelsen anført. Denne strukturen er den samme som vi finner i den boka av Walther som er nevnt ovenfor. Mange av henvisningene, både til Skriften og til Luther er de samme. Dessuten er Luther-sitatene ofte de samme som Johan Storm Munch, Andreas Høyer og Andreas Gottlob Rudelbach hadde brukt tidligere, i deres skrifter om stat og kirke. Det er med andre ord ingen grunn til å tro at frikirkestifterne hadde funnet disse ved å studere Luthers samlede verker.

Redegjørelsens forståelse av den norske staten, slik den er definert i Grunnloven, var radikal for sin tid, men den holdt seg godt. Dette er en omfattende sak, men jeg skal nøye meg med å slå fast at deres statsforståelse var sekulær nok til å gi rom for full religionsfrihet. Enkelt og greit kom dette til uttrykk 30 år senere, da synodestyret var høringsinstans om en utredning om stat og kirke. Der ble staten definert slik:

Staten tæller som sine medlemmer alle personer som bor indenfor et visst geografisk omraade, uanset deres moralske og kristelige forhold.

I pakt med at denne staten skal sikre alle innbyggerne de samme rettigheter, kan ikke staten lenger ha kristendomsopplæringa som sitt ansvar, mente synodestyret, og sa:

Kristendomsundervisningen besørages av kirken. Staten paabyder dog at alle dens borgere skal faa religionsundervisning.

En enkel konsekvens av en stat med like retter for alle medlemmer ville være å avskaffe lover som var begrunnet i religion, for eksempel straffelovens paragraf om homoseksualitet, som ikke ble fjernet før i 1972. Det sa ikke synodestyret direkte den gang, men styrets syn på trosopplæring og religionsundervisning er så nær opp til dagens virkelighet som det er mulig å komme.

Stedsmenighet og nådegaver.

Denne statsforståelsen handlet egentlig mest om å trekke konsekvenser av demokratiet, men dette fikk også en virkning på forståelsen av kirke og menighet. Når øvrigheten ble satt på sidelinja, gikk det samme vei med øvrighetens embetsforståelse. Gjeldende kirkerett sa at ordinasjonen var majestetens fullmakt til å gi adgang til det ene embetet. Redegjørelsen slo fast at nådegaveprinsippet lå til grunn for de ulike tjenestene, og det ble fulgt opp i forfatningen. Til de faste tjenestene hørte med lærende og styrende eldste, diakoner og evangelister. Og de avskaffet geistlig øvrighet i kirka. Eneste øvrighet er en broderlig ledelse ved Guds ord. Frikirkas historie kan nok levere mange eksempler på at autoritære holdninger kom inn igjen bakveien.

Innenfor en dominerende geistlig tradisjon kunne den sterke vektlegginga av stedsmenigheten oppfattes som radikal. Frikirkestifterne plasserte seg nær opp til den retningen som kalles kongregasjonalisme, det vil si at lokalmenigheten *skal* være helt sjølstendig. Det ser ikke ut til å ha bekymret dem. Det de sa var at stedsmenigheten *kan* stå alene, fordi har fått alt den trenger for å være Jesu Kristi kirke, nemlig ord og sakrament. I så måte visste de at de hadde Luthers skrifter om det allmenne prestedømme på sin side, og med dette utgangspunktet slo de fast at det er menighetens plikt å søke myndighet. Når de deretter la på plass et tilsynsorgan, presbyteriestyret, viste de at de ikke var kongregasjonalister.

Frikirkestifternes oppgjør med statskirken handlet ikke bare om prinsipper, men også om praksis. I første omgang dreide det seg om en sakramentsforvaltning som de mente ikke var rett. Rett forvaltning forutsatte en tukt som innebar at mennesker kunne nektes nattverden. I redegjørelsen siteres det fra flere steder i lovverket som krevde skriftemål før nattverd. Årlig deltakelse ved nattverden var også pålagt ved lov. Det obligatoriske skriftemålet måtte forkastes, på linje med obligatorisk konfirmasjon med løfteavleggelse og påfølgende altergang.

Kirketuktens historie er lang og omfattende. Her skal jeg bare nevne noen få momenter.

Frikirkestifternes avviste en tukt som gikk ut på å tvinge folk til skriftemål og altergang fordi det var å innby til hykleri. En annen innvending var at tukten var i hendene på presten, som dermed ble

menighetens herre. Ansvar for forvaltningen av nådemidlene skulle prest og menighet dele, følgelig måtte tukt være en menighetssak. Dessuten hørte det til tuktens vesen at den gjaldt de troende. Som sådan hørte den med til kirkas kjennetegn, og kom på plass i forfatningen.

De som skrev den første forfatningen, var barn av sin tid. De ville bort fra eneveldets lover om kirketukt. Tvang og ordninger som ga geistligheten rett til å straffe, ville de bort fra. Men i praksis ble ordningen med offentlig skrifte gjeninnført, og det rammet særlig unge jenter som ble gravide før de rakk å gifte seg. Med radikal frimodighet formulerte de at en autoritetskirke skulle erstattes av en broderlig ledelse ved Guds ord, men da det etter hvert ble laget en detaljert ordning for tukt, fikk autoritære holdninger spillerom.

Spiritualitet

Mange ting i Redegjørelsen kunne vært omtalt, men jeg vil nøye meg med å si noe om det som kan leses som uttrykk for det som kan betegnes som spiritualitet. Med det uttrykket spør vi etter hvordan mennesker forholder seg til livet fordi de tror på Kristus.

Den spiritualiteten vi kan lese ut av dokumentene fra 1877 kan beskrives med utgangspunkt i tro på ei kirke som er innrettet etter bibelske prinsipper. Sjøl sa de at kirka er av himmelsk opphav, der troens mennesker er samlet om Guds gaver, nådens midler. De var for viktige til at de skulle brukes med basis i lover fra eneveldet. Menigheten, det allmenne prestedømmet og den kalte hyrde hadde ansvaret for rett forvaltning i fellesskap. Det er i denne sammenheng de insisterte på en luthersk overbevisning.

Med dette kirkesynet avviste frikirkestifterne totalt et annet syn som ble vanlig på denne tida, nemlig at kirkeordning er et *adiaphoron*, et ord som betydde at kirkas ordning bare er et spørsmål om hva som er hensiktsmessig. Rudelbach leverte de argumentene de trengte for å hevde et annet syn, og i Skottland fant de det alternativet som de kunne bruke for å realisere det viktigste i deres overbevisning, nemlig kirkas rett til sjøl å kalle sine hyrder. De at de hentet en kirkeordning fra det kalvinske Skottland ble brukt mot dem, men det kan like godt sees som et dristig økumenisk prosjekt.

I samsvar med «tidsånden» var de vaksomme overfor alt som kunne skape hykleri. Kravet om full religionsfrihet var en del av deres kristne overbevisning, en overbevisning som var så sterk at de begrunnet sitt skritt med at «samvittigheten byder oss».

Det hører med til stifternes spiritualitet at de var villige til offer for å følge sin samvittighet. De benyttet sin rett til å følge den åpningen som Dissenterloven av 1845 ga dem, men det var en lov som ga dem reduserte borgerretter. De kunne ikke bli lærere eller ha statlige embeter, og de måtte gifte seg borgerlig.

Deres spiritualitet var også preget av vekkelse, nærmere bestemt av den forkynnelse som ble kalt roseniansk, etter den svenske predikanten Carl Olof Rosenius. Det kan forklare det påfallende faktum at Hans Nielsen Hauge ikke er nevnt i Redegjørelsen. På denne tida hadde haugiansk forkynnelse gått

i en nokså lovisk retning, mens Rosenius forkynte enkelt og greit at å tro er å komme til Jesus med sine synder. I alle fall var det viktig for frikirkestifterne å avvise anklagen om at de handlet mot de rådene Rosenius hadde gitt.

For frikirkestifterne var evangelisering en viktig del av deres overbevisning. De ville plante menigheter, og det skulle skje ved evangelisering. I forfatningen møter vi, muligens for første gang i norsk kirkehistorie, *evangelisten*, en tjeneste som ikke var bundet til stedsmenigheten. Selve tittelen evangelist er et tydelig tegn på at vekkelsens spiritualitet påvirket frikirkestiftelsen, med markant endringskraft og -vilje. Vekkelsens spiritualitet bygde på skepsis til tradisjoner og strukturer, men også på tru på at et menneskes liv kan bli forandret fullstendig, brått og varig.

Samlet sett kan nok frikirkestifternes spiritualitet samles i ett ord, pietisme, men ikke uten forbehold. Pietisme er et ord som trenger presiseringer. Frikirkestifterne holdt seg tydelig til en lutherdom som var filtrert gjennom Spener og Rosenius. I så måte sto de i den pietistiske tradisjonen. Men det gjorde også statskirka og den representerte den greina av pietismen som frikirkestifterne brøt med, nemlig den statspietistiske. I Norge var det professor Gisle Johnson som videreførte den, med et sterkt forsvar for øvrighetskirken. Han er ikke nevnt i redegjørelsen.

Hva kan vi lære:

Det første jeg vil nevne er at frikirkestifterne var intenst opptatt av å skjelne mellom det evige (Jesu Kristi kirke) og det som kunne og burde forandres (statens kirkestyre). Når denne bevisstheten har vært for svak, har det ført til at viktige avgjørelser er blitt stoppet i angst for å endre på tradisjoner som egentlig ikke er en nødvendig del av vår identitet. På et synodemøte omkring 1980 forelå det et forslag om å gi menighetene rett til å avertere etter søkere til stillinger i menigheten. Det ble forkastet fordi synoden mente det var i strid med vår kallsordning. To år senere ble forslaget vedtatt omtrent uten debatt.

Dernest bør vi være tydelige på prinsippet om å la staten være stat. I alle runder med utredning om stat og kirke i nyere tid, har det vært forutsatt at vi skal ha en aktiv stat i forhold til religion. I praksis vil det si den sosialdemokratiske velferdsstaten, som gjennom Den norske kirke tilbyr åndelig velferd. Vi bør være tydelige på at vi forventer bare en ting fra staten, nemlig religionsfrihet. Derfor bør vi også kreve endringer i Grunnlovens §16. Nå lyder den slik:

- Alle innbyggere i riket har fri religionsutøvelse. Den norske kirke, en evangelisk-luthersk kirke, forblir Norges folkekirke og understøttes som sådan av staten. Nærmere bestemmelser om Kirkens ordning fastsettes ved Lov. Alle tros- og livssynssamfunn skal understøttes på lik linje.

Det er i beste fall en merkverdighet at et kirkesamfunn er en del av den norske stats forfatning. Hvis Den norske kirke vil endre sitt navn, må det gjøres som en endring av Grunnloven, og samme

prosedyre er nødvendig hvis man vil endre bekjennelsen. Det er vanskelig å argumentere for at dette hører med til statens kjerneområde. Vi trenger bare den første setningen i paragrafen.

Som et tredje punkt vil jeg nevne det som står mest sentralt i en kirkes kjerneområde. Vi må ha en bevissthet om å stå i en evangeliserende tjeneste, både som kirkesamfunn, som menighet og som individer. Frikirkens tidligste historie gis oss et tydelig bilde av en strategi for menighetsplanting. I sør gikk bevegelsen fra byene til landsbygda, og i nord fra landsbygda til byene. Jeg har ingen god grunn til å kritisere en kirkevekstteori med fokus på husmenigheter, men Frikirkas menighetsplanting har stort sett foregått slik at kirkehuset ble bygd før det ble dannet menighet på et nytt sted. Hadde jeg vært i stillingen som evangeliseringsleder i dag, ville jeg nok ha vært i kontakt med Oslo kommune med tilbud om å overta drifta av en av de kirkene i Groruddalen som nå er truet.

Til kjerneelementene i en presbyteriansk og luthersk kirke hører så absolutt det allmenne prestedømme med. Innenfor et statskirkelig mønster har denne nytestamentlige tanken vært vanskelig å realisere, men for Martin Luther var den et grunnleggende element i hans kirkeforståelse. For frikirkestifterne handlet det, for å si det med et par slagord fra den tida om å skape «en fri kirke i en fri stat», og det måtte realiseres etter prinsippet «en kirke nedenfra». Den første forfatningen slo fast at «stedsmenigheten» er kirkens basis, der det allmenne prestedømme kunne utøve retten til å delta i alt kirken gjør, på basis av nådegaver og menighetens kall. Den første forfatningen erstattet «embeder» med tjenester, NB i flertall. Den som vil bevise at frikirkestifterne videreførte tradisjonen som bare hadde rom for det ene embetet, må stå veldig tidlig opp.

Ei lita kirke ved sida av ei stor og dominerende kan oppleve at det skapes mange rare bilder av oss. De bildene andre vil klistre på oss, er det ikke noe annet å gjøre med enn å vise i praksis at de ikke stemmer. Bortsett fra at noe av dette har vi skyld i. Jeg er gammel nok til å huske en passus i forfatningen om at den som ville bli medlem måtte erklære seg enig i den lutherske bekjennelse. Det virket ekskluderende og i tillegg lite realistisk. Da jeg gikk inn i fullt medlemskap hadde jeg ikke hørt om Den augsburgske bekjennelse, men jeg kunne et bekjennesskrift utenat, nemlig Den lille katekisme, og var sikker på at jeg var lutheraner. Det er jeg fortsatt, og det er katekismens fortjeneste at det er forholdsvis enkelt å være det.

VEDLEGG

Vedlegg I

Stavanger Amtsformannskap juni 1850: Forslag til en ny tidsmæssig Kirkeforfatning

I længere tid have flere alvorlige Christne anseet en Reform i vor Kirkeforfatning for ønskelig. Dette Ønske er fremkaldt dels ved Betragtningen af Kirkens Forhold til Staten og dels ved Opdagelsen af de Mangler, som finde Sted med Hensyn til Kirkens Samfundsordning. Vi savne baade Tid og Materialer til at kunne levere en begrundet paastand om, hvorledes Statsstyrelsen i flere protestantiske Lande og ikke mindst i vort, tvertimod Reformationens Aand og Reformatorernes Hensigt, har faaet for megen Indflydelse paa Kirkens rent kirkelige Anliggender, og vi maa derfor i den Henseende støtte os paa Mænds Dom, hvis Habilitet er almindelig erkjendt. Men om man end maa tilstaa, at Kirkens forhold til Staten har været Kirken til Skade, forudsat at Kirken selv havde været saaledes ordnet, at den kunde styre sig selv, saa maa det dog paa den anden side indrømmes, at Statens Supremati under den eksisterende Mangel af en nødvendig Kirkeforfatning har havt sin Nytte, da Kirken ellers maatte have udarteet til et Hierarchi eller opløst sig til et Chaos. Denne Mangel paa apostolisk og tidsmæssig Kirkeforfatning er det, den anden Anke er rettet imod, og først naar den blev afhjulpen, kunde man for Alvor tænke paa at afhjælpe hin Mangel.

Naar man vil danne sig et Samfundsideal for derefter at bedømme Samfundets nærværende Tilstand, det være nu enten i geistlig eller i verdslig Henseende, træffer man i Almindelighed det Rette, naar man gaar tilbage til dets første Grundlæggelse, til den Tid, da Samfundsaaften beherskede disse Samfundets alminnelige Ødelæggere: Ærgjerrighed, Regjeresyge og Egennytte. Anvender man dette paa Christenkirken, vil man finde den ældste Kirke bygget paa den Grundvold, som vel maa ansees for at være den rette, nemlig paa Representativsystemet. Kirken blev da ikke bestyret af geistlige og verdslige Autoriteter alene, men Menighedens udvalgte Ældste deltog ogsaa i Bestyrelsen af dens Anliggender. Efterhaanden som Samfundsaaften tabtes og Egennytten og Ærgjerrigheden indtog dens Plads, bleve der imidlertid Strid om Rangen og Magten, og Menighederne blev den tabende Part. Kun enkelte mindre religionssamfund, og blant de større den presbyterianske Kirke, har det lykket tilnærmelsesvis at bringe deres Kirkeordning tilbage til Kirkens oprindelige Tilstand. Vor Kirke, den lutherske, burde og ifølge dens Væsen have optaget den gamle Kirkes Skikke; men Tid og Omstændighed forhindrede det, og saaledes staa vore Menigheder aldeles urepræsenterede under en Formynder, som de neppe i vort Land ved, hvem er. Det har maaske været Meningen, at Menighederne i Medhjælperinstitutionen skulde have en Repræsentation; men det er længesiden forbi med dens Betydning, om den nogensinde har havt nogen. Saalænge Statsforfatningen var absolutistisk, Almueoplysningen mindre, kunde en Tilstand som den nærværende til Nød gaa an; men nu, da Statsforfatningen er forandret og Kulturen stegen, er en Reform bleven mere nødvendig, saasom

Disharmonien har fremstillet Mangelen i et stærkere Lys og den større Oplysning indeholder Spiren til større Selvraadighed. Til de indtrufne Omstændigheder, som paakalde en Reform, kan med fuld Føie regnes den i 1845 anordnede Lov om fri Religionsøvelse, en Lov som har henflyttet Statskirken paa vulkansk Jordbund. Hine Omstændigheder, i Forening med Tidsaanden og den indtraadte moralske Slappelse, gjøre det høist fornødent, at Kirken qua Kirke bliver mere selvstændig, Lærer og Menighed knyttes mere sammen, og at Kirken optager i sin Tjeneste al den moralske Kraft, som findes i Menighederne, ved at indsætte et Menighedsraad, som kan gaa Læreren tilhaande med Raad og Daad. – Iort, gjøre en Reform Nødvendig.

Hvori Reformen i den Detail skal bestaa, ligger udenfor vor Plan at udvikle, selv om vi dertil have Evne og Tid; kun saameget maa vi bemerke, at Menighedens Deltagelse i Valget af Lærere, at Kirken tilstedes en egen Legislatur, som den udøver ved en indført Synodalforfatning, at Menigheden ogsaa bliver repræsenteret saavel med Hensyn til det hele Samfunds som de enkelte Menigheders Anliggender, og endelig at det udvalgte Menighedsraad i forening med Præsten tilstaaes en begrændset Myndighed med Hensyn til Kirketugten og Anliggender, som vedkomme den enkelte Menighed, - ere Hovedmomenterne, paa hvilke vi tro, at Reformen maa bygges.

Vi indse tilfulde de Vanskeligheder, som Grundloven stiller i Veien for Opfyldelsen af den første Betingelse, men blev Reformen forøvrigt iværksat, vil denne Ulempe ikke faa saa megen Betydning, som nu, og der turde vel ogsaa i den Henseende med Tid komme Raad, især paa Tillempningens Vei. I samme Retning som foranstaaende have flere vegtige Røster paakaldt en Reform, men det er blot geistlige Mænd, som i denne Henseende have udtalt sig, men Menighederne have Intet gjort. Vi anse det derfor i sin Orden og til Gavn for Sagen, om disse ogsaa udtale deres Mening og Ønske. At Formandskaberne, omendskjønt utvalgte i et andet Øiemed, optræde som Menighedens Tolk, maa af Mangel paa nogen anden Repræsentation vel undskyldes, og derfor anse vi det for ønskeligt, om Amtsformandskabet, dersom det deler de af os udtalte Anskuelser, vil fatte følgende Beslutning: Den kongelige norske Regjering anmodes om ved dertil skikkede Mænd at lade udarbeide Forslag til en ny tidsmæssig Kirkeforfatning og drage Omsorg for, at samme bliver ophøiet til Lov.

Vedtatt enstemmig 22. juni 1850

Vedlegg II

Forfatning for Den norsk-evangelisk-lutherske Kirke i Amerika (Norwegian Synod), vedtatt i 1853:

Grundlov

§ 1. Kirkens Navn skal være: «Den norsk-evangelisk-lutherske Kirke i Amerika.»

§ 2. Kirkens Lære er den, som er aabenbaret gjennom Guds hellige Ord i det gamle og nye Testamentes kanoniske Skrifter, fortolkede i Overensstemmelse med den norske Kirkes symbolske Bøger eller Bekjendelsesskrifter, hvilke er: 1) den apostoliske Trosbekjendelse, 2) den nicænske Bekjendelse, 3) den athanasianske Bekjendelse, 4) den uforandrede augsburgske Konfessions Artikler, som blev overleverede Keiser Karl den 5te i Augsburg 1530, 5) Luthers liden eller mindre Katekismus.

§ 3. Denne Kirke eerkjender ingen som Prest, med mindre han er rettelig prøvet, ordentlig kaldet og kirkelig indviet til det geistlige Embede.

§ 4. Vil en Prest, der fremlægger Beviser, som af Kirkeraadet antages gyldige for, at han er rettelig prøvet, ordentlig kaldet og kirkelig indviet til det geistlige Embede, indtræde fra et andet fra vort forskjelligt Kirkesamfund som Prest i vor Kirke, da maa han underkaste sig saadan Prøve, som vor Kirke fordrer af sine øvrige Prester, samt aflægge den norske Presteed saaledes forandret som Kirken bestemmer. Dog kan denne Prøve bortfalde med Hensyn til Prester fra den evangelisk-lutherske Kirke i Norge, Sverige og Danmark.

§ 5. Norges og Danmarks Kirkeritual af 1685 og den i samme Riger brugelige Alterbog anwerkjendes som gjældende for denne Kirke, dog saaledes modificeret, som synoden nærmere maatte bestemme.

§ 6. Kirkens Forfatning skal være en synodal-presbyterialsk saaledes, at deer i regelen hvert andet Aar holdes en Synode eller Kirkemøde, som er kirkens høieste Autoritet.

§ 7. Synoden skal bestaa af Kirkens Prester og valgte Repræsentanter fra hver NMenighed, som er forenet med Synoden.

Anm. De Menigheder, som staar uden Forbindelse med Synoden, men hvis lære og Kirkeorden stemmer overens med Kirkens, skal kunne sende Delegater med Ret til at gjøre Forslag direkte og ved Fremlæggeslen at begrunde disse. Synoden kan derpaa etter eget Godtbefindende tilstaa disse Delegater at deltage i Diskussionerne angaaende deres egne Forslag.

Vedlegg III

Peter Hærems tale på kirkemøte i Edinburgh 1870

Jeg har bare studert i England fire uker, og jeg har bare vært i England i fire uker, og føler meg som en liten gutt som begynner å snakke. Men jeg vet at jeg er her blant brødre, og jeg vil derfor tale til dere, trygg på at dere vil unnskyldte meg når jeg radbrekker deres meget vakre engelsk. (Applaus) Det første jeg vil gjøre er å bringe en varm hilsen til dere, kjære brødre, fra vennene deres i Norge. Brødre liker å høre fra hverandre, og jeg vil fortelle dere litt om Herrens arbeid i mitt elskede fedreland. (Applaus)

Ved slutten av forrige århundre ble vårt vakre nordiske land begravet, billedlig talt, i vinterens snø og is, og åndelig mørke var spredt over vårt folk. Nå, lovet være Gud, er det åndelig vår midt i våre egne og daler, og langs våre dype fjorder og våre lange kyster. Over hele landet har Herren sitt folk, som elsker og tjener ham. (Applaus) Det første instrumentet i dette var en bonde ved navn Hans Nielsen Hauge. I en tid da prestene var åndelig sovende, gikk han ut og forkynte evangeliet for høy og lav, utdannet og uvitende, over hele Norge. Derfor ble han kastet i fengsel, hvor han var i ti år. Men dere vet at det åndelige liv ikke kan holdes i et fengsel. (Hør, hør) Det spredte seg med makt og siden den gang har et velsignet åndelig liv blitt bredt ut over hele landet. Så fikk vi vårt eget universitet, som virkelig hadde kristne lærere i teologi. For tiden har vi lærere som har vært instrumenter i Guds hender for en ny vekkelse i vårt land, og vi takker Gud at det er liv i vår kirke - at det velsignede frø vokser og blomstrer i form av hedningemisjon, jødemisjon, sjømannsmisjon og indremisjon. (Applaus) Dere vil derfor glede seg med oss, kjære brødre, når vi sier: "Herren har gjort store ting for oss allerede, som vi gleder oss over." Men vi har også grunn til å be, "fri oss fra vårt fangenskap som strømmer i sør". Vår fattige kirke er på mange måter i fangenskap. Jeg vil ikke kalle det et «babylonsk fangenskap».

(Applaus) For vi kan bekjenne Herren og arbeide for sjelenes frelse. Men jeg må si at det neppe er noen kirke i hele verden som er så bundet av staten som vår lutherske statskirke i Norge. Vår kirke er etablert på denne måten, hun er bestemt støttet av staten; men samtidig kneblet av staten, og omfavnet i dens jernarmer. Vår kirke kan ikke framtre som en egen institusjon i forbindelse med staten. Det sies at Kirken er en avdeling av staten. Vi har ikke noe presbyterium, og vår generalforsamling er parlamentet. Vi får våre prester fra regjeringen, og sognet kan ikke be om en prest, fordi sognet ikke har noen representasjon. Dette er omstendighetene for vår kirke i et land der vi har den største politisk frihet. Vi takker Gud for denne politiske friheten, og 17. mai hvert år jubler folket for den velsignelse denne friheten er. Men dere vil forstå oss når vi sier at vår kirke må få sin 18. mai – og jeg håper Gud vil hans kirke i Norge en 18. mai. Det vil glede dere å høre at det i det siste året har oppstått en bevegelse i vår kirke som kan ende med det samme resultat som ble til den skotske frikirken. Dere vil forstå at det under våre forhold er mange oppriktige kristne som er fortsatt uvitende. Når vi snakker om friheten som vår kirke har behov for, er det mange som ikke ønsker noen forandringer. Men takket være Gud, det er mange seriøse kristne som sier at vi må få større frihet for vår kirke, og disse

menneskene jobber for å fremme kirkelige prinsipper. (Bifall) I dette og neste år vil kristne brødre samles på store møter, og jeg håper at staten vil se at der er en kirke i Norge som ikke er et departement i staten. (Bifall) Vi ønsker ikke å skille kirken fra staten. Vår Gud kan gjøre det, og når han vil - men vi må ha mer frihet for kirken - Kristi kirke skal ikke opptres som en politisk tjener. Vi vet ikke hva staten vil gjøre. Kanskje vil den ikke gjøre noe, og da er vår sak i den allmektiges hyrdes hender. Han vil lede sitt folk. Men, kjære venner, det er en annen åndelig fattigdom i Norge, og jeg må si noen få ord om det før jeg setter meg. Dere vil bli overrasket når jeg sier at Norge er det land i det protestantiske Europa som har færrest prester. I Danmark, for eksempel, er det en prest for hver 1553 innbyggere. I Norge er det en for hver 2272. I Danmark er det en prest per 9 kvadratkilometer, mens det i Norge er en per 120 kvadratkilometer, og mindre enn 800 prester for 1,700 000 medlemmer. Og dere husker nok landets utstrekning. I de nordlige deler av landet finnes sogn med en utstrekning på mer enn 300 kvadratkilometer – sogn der folk må reise 50-60 kilometer for å komme til kirke, og der presten forkynner evangeliet bare få ganger i året, og utføre sine plikter bare en gang i året. For å bedre denne mangelen ble Lutherstiftelsen, som jeg har den ære å være sekretær for, opprettet for to år siden. Stiftelsens formål er å hjelpe og støtte prester og flokker, som ber oss om hjelp, ved å sende kolportører med bibler og religiøse bøker. Da vi begynte dette arbeidet var det mange prester (noen svært høykirkelige) som sa at de ikke ville ha vår assistanse, men nå, som de har sett at Gud velsigner vårt arbeid, ber de om hjelp. I en relativt kort periode har vi fått femte henvendelser- noen av dem har vært presserende- fra prester og menigheter, mens vår økonomi bare tillater oss å hjelpe halvparten. Jeg ber ikke om penger fra dere, kjære venner; jeg vet at det er deres ærefulle privilegium at alle slags tiggere til Guds rike besøker deres forsamling. (Laughter) Men jeg må fortelle dere at vi trenger penger, men ikke menn, som vi kunne sende dersom vi hadde midler. Det var en stor oppmuntring da Herren sendte oss, via sekretæren i British and Foreign Bible Society, Mr. Knolleken, en anonym gave på 20 pund. Jeg har nå hørt at de kom fra en skotsk lady. (Applaus) Vi kan ikke takke denne kvinnen, for vi har ikke navnet hennes, men vi kan be Gud velsigne henne. Mens han så seg rundt om på galleriene, sa Hærem: Tar jeg feil når jeg tror at det finnes flere slike kvinner og menn i Skottland? Hvis Herren, ikke jeg, sier til dem at de bør støtte vårt arbeid, så vil min kjære venn Mr. William Dickson, i St. Andrew Street 10, være vår kasserer. (Latter og applaus) Men det er noe annet jeg også vil spørre om. Kjære brødre, dere må be «for oss og med oss: fri oss fra vårt fangenskap som elvene i sør,» for det er fortsatt mye snø og is i Norge, ikke evige som isbreene i fjellet, snø og is som vi håper vil smelte under strålene fra rettferdighetens sol og komme nedover landet som velsignede strømmer. Og hvis dere kommer og besøker vårt land, vil dere finne det vakrere enn det er nå. (Applaus) Jeg ber dere tilgi, kjære venner, at jeg har talt til dere på samme måte som jeg ville gjort om jeg var hjemme. Mitt navn betyr, oversatt til engelsk, er «hjemme her», og jeg kan ikke noe for det. Jeg har aldri følt meg så hjemme i et fremmed land, som her hos dere, derfor tilgir dere meg nok. (Applaus). Derfor vil vå så ut det dyrebare frøet «og om vi sår med tårer skal vi høste med glede». Jeg kan ikke sette meg ned uten å uttrykke min hjertelige takk for at dere ga meg lov til å tale til dere; og jeg kan ikke

uttrykke mine følelser bedre enn ved å si fra hjertet Gud velsigne Skottland og deres velsignede Free Church, at hun må bli mer og mer til velsignelse, ikke bare for deres eget land, men også for andre folk – også for oss, deres nærmeste naboer, og jeg tror jeg kan si kontakt over Nordsjøen.

Vedlegg IV

Redegjørelse for Arendal og Omegns frikirkelige Forenings Tilblivelse og Udvikling, utgitt 1877

Det er nå ca. 1 ½ år siden det første møte her på stedet ble holdt til drøfting av forholdene innen statskirken, og dette møte ledet til stiftelsen av den herværende frikirkelige forening. Etterhånden har der, dels offentlig, dels privat vært rettet flere anmodninger til oss om å legge fram for offentligheten en redegjørelse for foreningens standpunkt og virksomhet, noe som også før disse anmodninger kom, erkjentes burde skje av broderlig hensyn til de mange alvorlig kristne, som denne sak er av ikke lite betydning for, og man antok den gang at dette best kunne skje ved å legge fram referat av det frie kirkelige møte som ble holdt her på stedet 7. og 8. august forrige år.

Da dette referat imidlertid ved inntrufne omstendigheter beklagelig nok ikke kom i stand, er det først nå vi ser oss i stand til å avgi en slik redegjørelse.

Noen vidløftig framstilling eller dypere begrunnelse av de her framstilte spørsmål antar vi at de venner som venter på denne redegjørelse, ikke gjør fordring på av oss som ulærde folk. Der er om oss bare å gjøre å framstille den frie kirkelige forenings gang fra dens begynnelse, og derpå kort begrunne og forsvare vårt forhold til statskirken og vår utredelse av samme. At vi imidlertid tross all broderlig hensynsfullhet under behandling av disse spørsmålene lett kan støte an i vår tale, er noe vi på forhånd erkjenner, hvorfor vi ber om en skånsom bedømmelse av disse blader.

For bedre å forstå grunnene til den frikirkelige bevegelsen her på disse grenser, er det nødvendig at vi først forklarer årsaken til hvorfor her er forholdsvis mer klart syn på kirkens nød enn på mange andre steder, i det vi også derved peker på det som ga støtet til at der ble dannet forening i frikirkelig retning.

Det var i årene omkring 1870 og 71 at der på oppfordring av prestene i Arendal ble holdt flere frivillige menighetsmøter til diskusjon av forskjellige kirkelige spørsmål. I disse møter ble det også delt ut kirkelige traktater for å opplyse menigheten om den nød kirken var stedt i, og disse traktater, som skyldes noen av statskirkens første teologer sin tilblivelse og utbredelse i menigheten, kastet et meget klart lys over Skriftens lære om kirkens ordening, og kullkastet ganske den gjengse påstand at den Hellige Skrift intet inneholdt om dette.

Jo mer det gikk opp for den enkelte hvilken betydning kirkens organisasjon måtte ha for menigheten, dess mer våknet håpet om at der ved disse menighetsmøter, stiftsmøter, og til slutt det store landsmøte skulle oppnås en forfatningsform som noenlunde svarte til kirkens vesen, og som kunne bli velsignet for det nyvakte åndelige liv i menighetene. Men dette håp svant snart, da det viste seg at det ikke ble noe resultat for hele reformbevegelsen.

Det som i midlertid her mest bidro til at vi stadig hadde kirkens brøst for øye, var det innviklede forhold mellom soknepresten til Tromøy og Østre Molands sokn og en del av menighetsleddene, noe som førte til klagemål over presten. Den medfart disse klager fikk hos kirkens styre, måtte absolutt føre til noe avgjørende for en av partene.

Å nevne de mange konflikter som har funnet sted i ovennevnte sokn, ville føre oss inn på personligheter som vi helst vil unngå. Men vi er dog nødt til å nevne noe av det man ikke kunne samstemme med soknepresten i, i det vi så vidt mulig søker å holde oss til det soknepresten selv har forelagt offentligheten, for at leseren derved bedre kan sette seg inn i våre forhold.

Det var især den *lære*, som ble framholdt både i prekener og ved konfirmasjonshandlinger - den nemlig at Bibelen ikke er Guds ord, og at den ikke kunne legges til grunn for vår tro, som vakte anstøt, til like med den falske lærdom om at menneskets evige endelige skjebne ikke er avgjort straks etter døden, men må overlates til Guds vidunderlige barmhjertighet og åpenbarelse, som skjer når Herrens time kommer. Hvem vet, er der sagt, om ikke selv den rike mann med sin kjærlige bønn for sine brødre, - denne levning hos ham i pinestedet av gudsbildet, - kan komme tilbake til Gud; om ikke selv den vaklende usling Pilatus, som stod like ovenfor den personlige Sannhet med det spørsmål: Hva er sannheten? - om ikke selv Judas, dette elendige offer for ussel pengegjerrighet, - han som kastet forræderlønnen og sa med knust hjerte i fortvilelse: "Jeg har gjort ille, i det jeg har forrådt uskyldig blod" - om ikke disse og mange til kunne gjennom omvendelsen i mellomtilstanden før den endelige dom kommer, få åndsøyet åpnet selv i pinestedet for hva de har forspilt, og rette blikket mot ham og påvirkes i angerfull og ydmyk tro og tillit til ham som så hen til den falne Peter, så han gikk ut og gråt bitterlig?

Likeså ble det lært at det ingen synd var å håpe godt og be godt for våre kjære bortgangne, ikke heller synd å tro og håpe at de kunne be godt for oss. Av den årsak ble bønner for de avdøde lagt de etterlevende på hjertet ved graven. Likeså var den karakteristikk av misjonsvirksomheten som nesten hver søndag ble framholdt i prekenen, såre lite tjenlig til å forbedre forholdene her.

Fra desember 1869 til januar 1875 henvendte en del en del av menigheten seg flere ganger til Kirkedepartementet for å få en avgjørelse på de innviklede forhold, og til sist ble to menn sendt for direkte å overbringe kirkedepartementets sjef sine besværing og underdanigst be om et svar, noe man hittil ikke hadde fått. Det ble da gitt et personlig løfte fra statsråden om at man innen St. Hans skulle få høre nærmere fra kirkestyret, men St. Hans 1875 gikk og St. Hans 1876 likeså uten at det kom noe svar. Ved de nevnte to menn var det også man spurte den avtredende sokneprest til Horten om han ville ta imot kall herfra, dersom en uttredelse kom til å finne sted, - Dette kunne imidlertid ikke pastor Munch på sakens daværende standpunkt ikke innlate seg på.

Den 29. september 1875 samlet da noen fra Arendals og Tromøy sokns menighet seg til å ta under overveielse hva menigheten bør gjøre når kirkens stilling er slik at nidkjære prester endog nødes til å legge ned embetet.

Dette møtet var bare et privat samtalemøte, og det ble bare i dette bestemt å omtale for andre at det vill bli holdt et kirkelig møte 4. oktober. Til dette kom det temmelig mange, som syntes å ha interesse for kirkens sak, og uttalte at det kunne være tjenlig å samles en gang ukentlig, vekselvis til diskusjonsmøte og bønnemøte. På dette møte ble bestemt:

1. At hvert diskusjonsmøte skulle ledes av en dirigent, som hadde å skrive ned det vesentlige av det som ble forhandlet på møtene.
2. At enhver som ville ha adgang til møtene måtte svare på to spørsmål som dirigenten rettet til ham, nemlig: 1. tror du på du den Herre Jesus Kristus? Vil du bekjenne hans navn, og i ditt hele liv og levnet vandret dette verdig? 2. Vil du være vår lutherske bekjennelse tro?

De som ikke kunne besvare disse spørsmål, ble nektet adgang til diskusjonen, mens det ble overlatt til forsamlingen å avgjøre hvorvidt de kunne overvære møtet som tilhørere. Likeså ble det besluttet å kjøpe inn til bruk ved møtene den norske evangeliske kirkes bekjennelsesskrifter samt kirkelovene.

I det neste møte ble det bestemt å velge fem av forsamlingen som vekselvis skulle lede møtene, samt sette seg inn i de ting som kunne være tjenlige til å fremme løsningen av de spørsmål som forsamlingen måtte sette fram.

Det første spørsmål som ble tatt opp til diskusjon, var: “Kan det sies at sakramentene rettelig forvaltes i statskirken?”

Svaret ble i korthet dette: at således som kirken nå forvalter nadverden uten kirketukt, kunne ikke dette erkjennes for *rettelig* forvaltning etter Guds ord.

Annet spørsmål var: “Er menigheten (det er de troende) Ansvarlige for hvorledes sakramentene forvaltes?”

Herav framgikk at når Herren hadde betrodd menigheten sine nådegaver, Så lå det selvfølgelig i sakens natur at den måtte være ansvarlig for hvorledes disse ble brukt. Presten var ikke menighetens herre, men dens tjener til på dens vegne å forvalte nådemidlene, følgelig måtte både prest og menighet tilsammen bære ansvaret. Etter den nåværende ordning kan det vel for en del sies at menigheten er uten ansvar da den er umyndig; men det er dens plikt å strebe etter å bli myndig. - Derpå ble opplest stykker av Luthers skrifter om disse spørsmål, samt kirkelovene, der som bekjent ennå er gjeldende for kirken. Blant annet heter det i disse lover:

“Presterne skulle ingen annamme til nadverdens Sakramentes Delagtighed med mindre de sig for Præsten have betæet, skriftet og annammet Aløsning,” kfr. Kirkeritualet av 25. juli 1685, i art. 11.

“Paa det at ingen skal komme af vane til Herrens Nadvere uberedt og uværdig, skulde de, som enten først ville gaa dertil, eller have noget synnerligt billigen at tage at Agt, gaa til Præsten nogle Dage tilforn, at han beqvemligen med dem derom kan handle”. Res. av 7. jan. 1741, par. 3.

“Præsten skal mod de Tider, som han ved Sogne-Folket sig til Herrens Nadveres brug helst pleier at ville samle, dennem advare, at de hans og deres Vilkaar ville betænke, og ikke komme flere, end han kan betjene og tilbørlig høre og undervise. - Ingen skal med Haands Paalæggelse af Præsten afløses uden han af et angerfuldt Hjerte begjærer sine Synders Forladelse; og skal den, som skrifter, mundtlig bekjende sine Synder for Præsten og om noget nager ham i hans Samvittighed, skal han ikke blues ved at sige frem; men alle Synders Opregnelse eller hvers især, udkræves her ikke.” 2. Bog. 5. kap.

Dette var det av kirkelovene som vedrørte det framsatte spørsmål. Deretter ble det samtalt om det kunne være håp om å få disse gjeldende lover igjen satt i verk i kirken.

I det følgende møte ble det valgt en komité, som foruten som tidligere å lede forhandlingene, også skulle besørge de administrative forretninger, og i det hele ta vare på foreningens tarv, samt om så skjedde at der skulle bli foretatt skritt til å innføre kirkelovene igjen, da å utferdige det som var nødvendig i den anledning. Da man ønsket kirketukt innført i *menigheten*, var det en selvfølge at den først og fremst måtte øves blant dem som her hadde sluttet seg sammen. Dette verv ble da også overlatt til komité.

I neste møte ble navnene på de som ønsket å delta i disse møter, skrevet opp, og foreningen konstituerte seg under navn av: Frikirkelig forening i Arendal og Omegn.

Med hensyn til spørsmålet om å kreve kirkelovene overholdt, kom man etter forhandling med andre kristne til det resultat, at da var det ved pastor J. St. Munchs henvendelse til kirkestyret om dette av samme var gitt den erklæring at lovene var foreldet (antiqverede), så måtte vi betrakte dette spørsmål som allerede besvart av kirkestyret.

I det følgende møtet ble man enig om å sende et utførlig referat av de avholdte møter til styret for Arendals fellesforening av Indremisjonen, for at de av styrets medlemmer som ikke var medlemmer av den frikirkelige forening, kunne opplyses om hva det ble forhandlet om blant oss misjonsvenner som var inntegnet i den frikirkelige forening.

En kirkelig traktat, avfattet av en av foreningens medlemmer, som nærmere skulle belyse de kirkelige forhold, og som ble foreslått trykt og omsendt til andre steder for å vinne tilslutning, ble av forskjellige grunner ikke for nærværende anbefalt til utbredelse.

I det følgende møtet ble et program for foreningen vedtatt sålydende:

“Den frikirkelige forening for Arendal og Omegn har til formål å fremme den kirkeforfatning som best stemmer med Guds ord. Medlemmer av foreningen er de som besvarer bekræftende de tidligere to nevnte spørsmål og ved navns underskrift betegner sin tilslutning til foreningen.”

I de derpå følgende møter hadde man nærmest for øye å opplyse om den store betydning en rett kirkeordning har for menighetslivet, og i det foreningen således ved hyppige møter søkte å vinne klarhet over de kirkelige forhold, følte også trang til å gjøre saken kjent for flere enn dem som her

hadde sluttet seg sammen. Det ble det bestemt at et større møte skulle holdes, og innbydelse skulle sendes til de nærmeste misjonskretser, samt å anmode pastorene J. St. Munch og P. Wettergreen om å overvære møtet. Anmodning fra fjerne steder om å måtte få delta i møtet, bevirket at innbydelse ble sendt ut i en videre krets enn opprinnelig bestemt og møtet fikk av den grunn et mer offentlig preg enn det var tenkt fra først av.

Til dette møtet som ble holdt 7. og 8. august f. å. møtte det mange deltagere. Etter et felles bønnemøte søndag morgen 6. aug. ble det om ettermiddagen holdt en oppbyggelig sammenkomst på en åpen plass i en skog i nærheten, hvor foruten pastorene Munch og Wettergreen mange legpredikanter bar fram livets ord for en tilhørerskare på omkring 6 à 7000 mennesker. Om mandagen begynte diskusjonen over følgende spørsmål:

1. Hva er følgene blitt av at kirken er kommet under staten?
2. Kan statskirken fyllestgjørende reformeres?
3. Hvilken kirkeforfatning er mest stemmende med guds ord? Og bør man virke for en sådan i ordet grunnet kirkeforfatningsinnførelse? Og på hvilken måte?

To av de tilstedeværende ble anmodet om å ta referat av disse forhandlinger, noe som også skjedde, men dessverre kom det ikke i en slik stand at det kunne legges fram for offentligheten. Dette var så meget mer beklagelig, som det var mange i vårt land som ønsket å gjøre seg nærmere kjent i utviklingen og resultatet av denne diskusjon, likesom det for selve sakens skyld hadde vært av betydning om vi hadde kunnet legge fram et sant referat av forhandlingene, for der foreligger flere utenforståendes gjengivelse av møtets gang, som både ved sine forvrengninger av meninger, som også ved usanne tilsetninger har gitt dem som ikke var på møtet, et usant overblikk over forhandlingene. Resultatet av diskusjonen over de ovennevnte spørsmål var i korthet følgende:

1. At kirkens forening med staten har ledet til at den var kommet i trældom under samme, og at følgene av denne trældom var på alle måter høyst skadelig for utviklingen av et sant menighetsliv.
2. Annet spørsmål ble besvart benektende etter lengre diskusjon.
3. For å kunne besvare dette spørsmåls første del, ble der gitt en meget klar framstilling av forskjellige kirkers forfatning, hvorav det framgikk at den såkalte "presbyterianske" var den som i alle deler stemte med den ordning som fant sted i de første kristne menigheter. Om hvorvidt man nå burde virke for å innføre en slik forfatning, var det delte meninger, i det noen mente at de troende i alminnelighet ikke var modne for en slik forfatning, mens andre framholdt at der hvor mer modenhet var til stede, måtte tiden være inne til å arbeide i denne retning.

Alle var for øvrig enig i at der under diskusjonen om disse viktige spørsmål hersket en sjelden broderlig stemning, og enhver av de tilstedeværende vil visst kunne bevitne at møtet ikke kunne annet enn etterlate et godt inntrykk.

Etter dette møtet ble det arbeidet videre i frikirkelig retning. Imidlertid fikk vi melding om venners uttredelse av statskirken på Moss og Horten, samt underretning om at de uttrådte ville avvendte menighetsdannelse i Arendal.

I overensstemmelse med foreningens program fikk man nå sammensatt en komité som kunne utarbeide et utkast til en kirkeforfatning, og da denne var ferdig og trykt som manuskript, ble den utdelt til de forskjellige frikirkelige foreninger, samt til enkelte menn som hadde interesse for gjerningen, og hvis råd og merknader vi gjerne ville høre.

En anmodning til Hr. pastor P. Wettergreen om å bli forstander for en menighet her på stedet, når den ble dannet, ble nå tilstillet denne Herrens tjener, undertegnet av 50 mannlige medlemmer.

Ved denne handling trådte saken fram for offentligheten. Det ble nå rettet flere angrep på den, likesom det også framkom til oss alvorlige formaninger om nøye å overveie og prøve hva følgene kunne bli av et slikt skritt. Det viste seg nå at flere av foreningens medlemmer, som dog ikke hadde undertegnet skrivelsen til hr. Wettergreen ikke så nøye hadde overveiet følgene. Og da deres interesser var kjølnet, trakk de seg fra denne tid tilbake.

I det hele tatt virket dog denne stagnasjon gagnlig, ikke fordi at denne sak ikke før både var lagt fram i alvorlig bønn for Herren og nøye prøvd, men fordi det ga den enkelte anledning til nøyere selvprøvelse. Vi er ikke blinde for at den forbindelse som nå i så mange år har bestått mellom stat og kirke, har slått dype røtter i samfunnet, i familien og skolen, heller ikke for den fare som ligger i at brødre som er forbundet i en tro og i en bekjennelse kan kjølnes i den innbyrdes broderkjærlighet. Da vi som sagt ikke er blinde for farene, betrakter vi heller ikke de gitte formaninger for overflødige, men vi ser tvert imot i dem en oppriktig omhu både for oss og samfunnet i det hele tatt.

Den forsikring kan vi gi de kjære brødre i statskirken, at dette vårt påtenkte skritt for de fleste vedkommende ikke går av uten alvorlig smerte og selvprøvelse, og mangt et sukk har trengt seg fram fra beklemt hjerter om seierrik å kunne bestå like overfor de farer som her ligger såre nær, og unngå partiåndens fordervelige innflytelse, som så mang en gang har skjemt ut den beste sak.

Vi slutter her beretningen om den frikirkelige forenings utvikling med patriarken Jakobs ord: "Hittil har Herren hjulpet."

Amen

II. Redegjørelse for vort Forhold til Statskirken og Grundene til vor Udtrædelse af samme.

Under vekten og erkjennelsen av det betydningsfulle ved det skritt som vå nå er i begrep med å ta, er det vi vil ledsage offentliggjørelsen av vår menighetsforfatning med noen ord som kanskje kunne tjene til en, om enn meget sparsom, redegjørelse for vårt forhold til statskirken og grunnen til vår uttredelse.

Vi står nå med vår sak inne for mange dommere: Verden i det hele og store bryter visstnok staven over oss. I deres øyne er fariseisme og åndelig hovmod grunnen til vår uttredelse. Lærde teologer, som betrakter vår stilling ikke i Guds ord lys, men fra sitt teologiske standpunkt, erklærer i kraft av sin myndighet og autoritet at ukirkelighet og ulutherskhet er grunnen til vår uttredelse. Reformvenner, som på forhånd har slått en sirkel, innen hvilken de bestemt vil at Gud skal holde seg med sitt arbeid for å fri kirken av dens nød, erklærer at ubetimelig radikalisme er grunnen til vår uttredelse. Frikirkevenner, som ser framtiden i et sådan gyllent skjær at de håper på én dag å få i stand en folkefrikirke en gros, erklærer at utålmodighet er grunnen til vår uttredelse.

Presteskapat in corpore er ikke for bevegelsen.¹ Indremisjonsvenner frykter for at misjonens arbeid ved vårt skritt skal svekkes på våre grenser.

Hva er det da som tross alt dette gir oss frimodighet til å foreta et så viktig skritt? Vi som ikke er prydet med visdommens og erfaringens hvite hår, vi som ingenlunde med hensyn til lærdom og kunnskap rager et hode høyere opp enn alt folket, vi som ingenlunde er utrustet med ferdighet i å føre pennen så vi med stilistisk dyktighet kan gjøre det klart for enhver at vårt skritt er berettiget, vi som er "et intet", unge kristne, som overhodet ikke lengre enn 12 à 14 år har sukket under åket av kirkens nød og som ofte har hatt bedrøvelige erfaringer for at vi kunne ta feil.

Ja, hva er det som gir oss frimodighet til å ta dette avgjørende skritt, som i og for seg er forenet med selvfornektelse?

Svar: Vår samvittighets for oss overbevisende vitnesbyrd: Herren vil det.

Et vitnesbyrd som kommer fra vår samvittighet og ikke fra en flyktig begeistrings frihetsrus. Et vitnesbyrd som ikke er kommet til vår samvittighet i en drøm om natten, som den heller ikke har grepet ut av været, men som har sin grunn i et sikkert og uomstøtelig: *Så sier Herren.*

Så sier Herren: Jeg har dog innsatt min konge på Sion, mitt hellige berg! Salme 2, 6.

Så sier Herren: Mitt rike er ikke av denne verden. Joh. 18, 36. 21.²

¹ Unntagelser gis dog.

² Hvor bibelstridende er det ikke at Guds rike som ikke er av denne verden, skal som statskirke, eller «statens kirkevesen» trelle under denne verdens rike. En framtrædende åndens mann fra et fremmed land sa for et par år siden, etter at han hadde gjort seg kjent med våre kirkelige forhold: «Eders kirke er lenkebundet på hånd og fot, ja på hver finger av hånden og på hver tå av foten.» Denne ytring er sann.

*Så sier herren: Gi keiseren hva keiserens er, og Gud hva Guds er. Matt. 22, 21.*³

Det er på sådanne faste Guds ord vår uttredelse av statskirken og vår inntredelse i den lutherske frikirke grunner seg, og vi tror ikke vi skal bli til skamme ved vårt skritt, tross dem som mener noe annet; for den som tror, sier Herren, skal ikke komme på skam. - Den som i alt søker Herrens ære og ikke sin egen ære, skal og kan aldri komme på skam, og vi søker ikke i denne gjerning å drive igjennom vår vilje, men om enn i stor skrøpelighet, er det dog Guds vilje vi søker å etterkomme, og om nå enn Herren vår Guds hånd, som til dette øyeblikk på mange underlige måter har vært utrakt til å velsigne oss, plutselig skulle vendes mot oss og forstyrre gjerningen, da vil vi bøye oss i støvet like overfor denne Herrens vilje, som er bedre enn vår gode vilje, og si: Ett vet vi - at saken er din. Kan du ikke bruke oss til bygningsmenn, vel Herre, så bruk dog andre.

Det var jo visselig etter Guds vilje at hans tempel skulle bygges i Israel, men David, som mente seg å være bygningsmannen, måtte overlate dette til sin sønn Salomo. Ja, de velbehagelige tider er i Herrens hånd. Dog, vi tror at Herren vil bekjenne seg nå til gjerningen, og vi klynger oss nå med barnlig trofast til han faderlige forjettelse. "De skal kjenne at jeg er Herren når jeg bryter stengene på deres åk og frir dem av deres hånd som holdt dem i trelldom." - "Og jeg vil gjøre dem og landet omkring min haug til en velsignelse; jeg vil sende regn i rette tid; velsignelsens regnstrømmer skal det være," Esek, 34, 26, 27.

Men storm må vi vente; for er Kristus i skipet, da bruser bølgene, og vi kan med all rett tilegne oss Lutters ord til bøhmerne som skrevet til oss: "Det er slett ingen rimelighet for at dere kan sette i verk denne handling under fred og ro, hvorfor dere må forberede dere på den sterkeste motstand, og så farlige at det for deres øyne vil komme til å se ut som at det lille kirkeskip ble overskyttet slik av bølgene at det må synke til havets bunn. Men hvilken annen trøst kan jeg i denne henseende gi dere enn det lille ord av Peter: "En skal lyde Gud mer enn mennesker", Ap.gj. 5, 29. For når dere vet at dere har en hellig sak under hender, som er Gud velbehagelig, så skal dere styre like mot havnen under klippen og kjekt forakte vind og bølge. La bare skybruddet komme, og hold midt under uværet fast at fred og hvile, gunst og ære skal falle i deres lodd som er fast bestemt på å følge Guds velbehagelige vilje, og at Kristus ingenlunde har kastet en brann inn i verden og egget opp den grusomme Behemot fordi han har ondt i sinne mot dere, men fordi han ved det vil opplære og opptukte oss til å forstå at utfallet ikke beror på våre egne såre, svake krefter, men på Guds veldige arm, for at vi ikke skal gi oss selv æren." Så langt Luther.

Ja, vel dem som bor i den høyestes skjul, for de skal også i de stormfulle netter bli i den Allmektiges skygge (kfr. Salme 91, 1). Og det er vår trygghet og vår ro, at da vi i denne sak hvilte på Herrens evige og klippefast sannheter, så kunne vi, uten at vi behøver å innlate oss på videre skriverier og apologier,

³ I vår statskirke har man gitt keiseren ikke bare hva keiserens er, men man har gitt keiseren også det som Guds er, nemlig kirken og det som kirkens er (pastor A. Høyer).

trygt holde stand på denne skanse mot et hvert uvær, ja selv mot “fedres vitnesbyrd”, tradisjoner og det “historisk gitte”, som den ortodokse teologis feltbatterier er ladd med.

Det smeller nok når teologene avfyrrer sine salver mot frikirkesaken (les Luthersk Kirketidene 1875), men da de intet Guds ord har på sin side, og de følgelig ingen kuler har i sine kanoner, så skjer det intet mannefall iblant oss, det er bare løst krutt.

Da vi ikke har lyst til strid, men gjerne om mulig vil holde fred med alle, så ville vi helst, om det stod til oss, i taushet forbigå de angrep vi som frikirkevenner har vært utsatt for, men da vi er nødt til å imøtegå noen punkter av statskirkens venners påstander, vil vi gjøre det i all korthet, i det vi forutskikker den merknad at striden ikke angår personen, men sak.

Menn i det statskirkelige embete som har trodd det å være deres plikt å opptre mot oss, for om mulig å hindre denne gjerning, har mot oss brukt Speners og Rosenius` uttalelser mot deres tids separatisme.

Vi bebreider dem visstnok ikke at de opptrer imot oss, nei, er den gjerning vi driver, av Herren, da skal den jo nettopp åpenbare sin himmelske opprinnelse ved at den formår å slå ned all menneskelig og jordisk motstand, kfr. Gamaliels utsagn i Rådet: “- er det av Gud, vil dere ikke kunne ødelegge dem” Ap.gj. 5 29. Og derfor synger vi jo også: “Guds gjerning kan ei hvile, *ei stanses kan hans fjed*, når han til oss vil ile med hjelp og bistand ned.”

Nei, vi bebreider ikke disse menn at de strir for sin overbevisning, men vi spør: Er det også fullt berettiget å anvende nevnte Guds menns uttalelser mot oss? La den upartiske og sannhetskjærlige dømme om det. Vi vet jo at ovennevnte separatister lærte at den lutherske kirke i sin daværende tilstand var Babel og et avgudshus, men det være langt fra oss å påstå at kirken er Babel. Ja, det være langt fra oss å gjøre uttredelse til noen salighetssak. Vi er fullstendig enige i Rosenius i det resultat han kommer til i sitt brev om de separatistiske bevegelser i Norrland, nemlig “at man innen statskirkens skjød kan være en kristen” (se side 22 i “Roseni Liv “) - det vil da si når en samvittighet tillater ham å bli stående i samme, så man ikke anser uttredelse som en plikt, og det tilføyer også Rosenius, når han sier: Den som anser noe for å være sin plikt men ikke gjør det, for ham er det synd (side 203).

En bør vel heller ikke så helt overse at grunnen til at Rosenius mente at de separatistiske brødres lille skip før eller senere ville strande, var som han selv sier, den at de hadde dannet menighet og forvaltet sakramentene, men uten innvigde prester. Men dette er jo ikke tilfelle med oss, for Herren, vår Gud, har jo gitt oss en elskelig, rett kalt og innvigd Ordets tjener til forstander.

Forresten er det visst med sure minner, at de som mener at de med Speners og Rosenius` uttalelser til dagens ende kan holde Guds folk tilbake i statskirkelenkene, når Gud stiller for sine elendige en åpen dør, - vi sier, det kan ikke være uten med sure miner at de i Speners teologiske betenkninger ser at denne Guds mann sammenlikner statskirken med et gammelt, falleferdig hus, som neppe kan repareres.

Ja, det kan vel ikke være uten med misfornøyelse de leser Rosenius` ytring om at Guds folks stilling i statskirken er som jødernes ved Babylons elver, og at han sier: “Om ingenting gjøres til lindring for de sukkende kristnes samvittigheter, skal Herren *snarlig* komme og med sin munns sverd stride mot

den koldsindige og søvnaktige kirke”. Ja, de faller visst i forundring over at Rosenius stiller det innenfor mulighetens grenser at Gud kunne ville bruke han selv til å foranledige en kirkelig sonndring. Han sier: “At noe sådant ikke er min hensikt, det vet jeg - men om Gud vil og gjør det, det vet jeg ikke” (side 130 i «Roseni Liv»).

Tidens tegn på det kirkelige området er også nå merkelige i vårt broderland. Det ser ut til at mange tusen troende kristne i nær framtid kommer til å separere seg fra statskirken. Til opplysning om de kirkelige forhold der vil vi sitere noen linjer som er skrevet fra en svensk by av en reisende korrespondent til et kirkelige blad: “Om man ved undervisningen om våre kirkelige forhold brukte anskuelsesmateriell, kan jeg til det ikke anbefale noe bedre enn dette steds kirke. Tårnet vil til en kant, og selve kirken til en annen. Man har med makt - med tykke jernstenger - søkt å holde den sammen. Se, der står den! Betrakt den, og du skal snart få finne at den er gammel og hører til en tid som er «gått». Den er, som du merker, ikke enig med seg selv. Jernstengene som krampaktig søker å holde visse sten sammen, har nok hatt en tilsiktet virkning men der finnes i selve kirkens elementer ett ubestemt noe som søker å trosse voldsmakten, og det skjer så, for jernstengene må med all sin styrke gi etter for tidens kraft. Ja, “kirken” (statskirken) sammenholdt med ytre bånd, faller, for en makt som heter tiden, vil det, og hvem kan si nei?”

Vi sa ovenfor at de statskirkelige teologer ikke hadde noe Guds ord på sin side. Når nå noen sådan leser denne påstand, smiler han og sier: Hva? Har vi ikke noen Guds ord på vår side? Hva står det i Hebr. 15, 25? ”La oss ikke forlate vår egen forsamling som noen har for skikk.” - Vi svarer: Vi støter jo ingeniende an mot dette Guds ord. For hvilken er vår egen forsamling? Mon det ikke er den lutherske kirke? Men vi separerer oss jo ikke fra den lutherske kirke, men som luthersk menighet separerer vi oss fra staten i egenskap av hersker i kirken, i det vi vil fastholde en slik adskillelse mellom det åndelige og verdslige regimente som vår lutherske kirkes bekjennesskrift etter Guds ord fremholder. Vi spør: Skal da det være å forlate vår egen forsamling at vi lar vår egen forsamlings bekjennesskrifts lære med hensyn til kirkeforfatningen komme til sin rett?

Fremdeles sies det at vi ved vårt skritt støter an mot den apostoliske formaning: Vær all menneskelig ordning undergitt (1. Pet. 3, 13). Vi svarer: at vi gjør dette, har vi hittil ikke hatt noen anelse om. Det apostelen hadde til hensikt med denne formaning, var at hans tids og alle tiders kristne skulle ta Jesu ord: “Gi keiseren hva keiserens er» til hjertet. Men om nå den romerske keiser hadde anerkjent kristendommen og gjort fordring på at den styrende myndighet i samme skulle overdras ham, da kan vi være forvissnet om at hin fordums fisker fra Betsaida, som opptrådte like overfor ypperstepresten med sitt vitnesbyrd: En skal lyde Gud mer enn mennesker, ville ha vært den første til å motsette seg noe sådant, selv om det skulle kostet hans blod; for dette var ingen menneskelig ordning, men mildest talt en menneskelig uorden. Forøvrig har Stortinget og statsstyrelsen ved lov bestemt at de som ikke vil eller kan bli i statskirken, har full frihet til å tre ut av samme og danne menigheter! Og hvorledes kan vi da på noen måte støte an mot den menneskelige orden ved å benytte oss av en rett som er hjemlet ved lov?

De statskirkelige teologers fornemste våpen som de forsvarer sin øyensten statskirken med, er den kjensgjerning at den gjennom tidene har utviklet seg av den av vår Herre Jesus Kristus stiftede frikirke, i det de da forutsetter som gitt at det er Gud som har ledet denne utvikling.

Vi bemerker: Dersom vi slik skulle framholde den “historiske utvikling” som ufeilbar, på samme måte som katolikkene gjør med sin pave, da måtte vi komme til mange underlige resultater. Nei, ethvert resultat av en historisk utvikling må prøves etter Guds ord og finnes det stridende mot dette, da må det forkastes, om også det prises av tusener og atter tusener, og i så henseende må vi si at paven med større skinn av rett kan påberope seg Guds ord til fordel for sin kirkestat (i det Gamle Testamentes kirkestat eller teokrati) enn de statskirkelige teologer kan med hensyn til statskirken. For der finnes ikke noe Guds ord hverken i det Gamle eller Nye Testamente som den som statskirke kan støtte seg til.

Vi vet jo at Guds hånd ikke bare på en ledende måte griper inn i historiens gang. Nei, nettopp fordi mennesket som individ eller individene som samfunn ikke vil la seg lede av Herren, nødes han til *på en tuktede måte* å gripe inn i begivenhetenes gang, og med denne sannhet for øye sier vi at det var på grunn av kirkens synd og skyld at Gud henga den i dens skjebne, at “fremmede” skulle herske over den. Dr. teol. Bengel sier: “Fordi de kristne misbruker alt, er det intet under at Gud har satt over dem helt umilde forvaltere, så det nå omtrent lyder som da Nikanor, etter å ha spurt jødene: “Er deres Gud i himmelen?” Hvortil de måtte svare ja, tilføyde: “Nåvel, så er jeg Gud på jorden.” Således har Gud på en måte overlatt kirken til denne verdens herrer, så de har lov til å omgås den som de vil; men der vil komme en tid da Gud vil spørre etter det, og deres lønn vil bli skrekkelig.”

Pastor J. St. Munch anfører om kirkens historiske utvikling blant annet følgende: “Man kan vel si at det var en Herrens styrelse at kirken under Konstantin den store i det fjerde århundre ble statskirke, men *det skjedde visstnok for hjertenes hardhets skyld*, likesom da jødene fikk sin konge. Det var store offer menigheten måtte bringe for å få den ytre beskyttelse som statskirken kunne by dem, ja, den måtte snart erfare at den hadde solgt sin førstefødselsrett for en rett linser. Etter å ha vært statskirke ble den kirkestat, i det verdensmakten iførte seg prestekjolen og grep krumstaven. Den spaltning som var begynt i statskirken mellom den såkalte geistlighet og legfolket, utviklet seg i den grad at den verdsligsinnede geistlighet med paven i spissen, ble regnet for “kirken”: Verdenssamfunnet iførte seg kirkelig drakt og de troendes forsamling ble som en natthytte i en gresskarhaug. Hvor den sanne menighet søkte å vinne fram til dagens lys “med ytre kjennetegn”, der ble den forfulgt med ild og sverd. Og dog hadde visstnok også kirkestaten sin historiske betydning, for da ble folkeslagene kastet i Herrens smeltedigel, og nye riker og stater oppsto. Men i denne uhyre forvirring under all denne innbyrdes råhet og barbari skulle vanskelig Herrens menighet kunne holde seg oppe mot tidens strøm, dersom Herren ikke hadde heget om den med klostermurer. Men også klostermuren er tvang og pavemakten et tuktes ris, som Herren befrikket menigheten fra ved reformasjonen.

Luther fant Bibelen fram igjen og satte lyset på lysesaken, ordet, om rettferdiggjørelsen av troen alene ble det trompetskrall som omstyrtet klostrenes Jeriko-mur, og ordet om den “daglige bot og

syndsforlatelse” ble en botsklokke som ringte opp av søvn, og en gravklokke som ringer paveveldet til graven, om en toget går langsomt. Herrens menighet fikk atter luft og trådte fram fra klostre og fra alle skjulesteder, torde atter samles om ord og sakramenter og tre i dagen som et ytre samfunn. Men ikke var det Luthers tanke at kirkestaten skulle avløses av statskirken, d. e. det med staten sammenblandede kirkesamfunn; ikke var det hans og de øvrige reformatorers mening å legge menigheten under fyrstemakten, å føre den ut av den ene tvangsanstalt for å sette den i en annen. Luther var selv fri i Kristus Jesus, han var en frihetens mann, men han var bare banebryter og ikke kirkelig byggmester hva den ytre kirkeforfatning angår. Hans gjerning var å føre menigheten ut av det babylonske fangenskap, og gi den igjen den tapte bibel og den rene lære; annen misjon hadde han ikke; men som frihetens mann var han mer enn noen annen mot kirketvang og kirkelige tvangsbud, derfor også mot en kirke regjert og kuert av verdens mektige. Han var likeså meget fiende av statskirke (som vi i alminnelighet forstår den) som av kirkestaten.

Hadde Luthers etterfølgere vært så tro i sitt kall som han var i sitt, da hadde vel den kirkeavdeling som har fått navn etter ham, sett bedre dager. Men det manglet meget på det, og så tok de mektige i denne verden atter styret, og satte seg til rors i kirkeskipet, og så var statskirken der på ny, ikke som et med staten selvstendig forenet samfunn, men mer eller mindre sammenblandet med staten. Det kan jo riktig nok være tvil om at også her Herrens hånd var med, for fordi hans menighet var ulydig og ikke bevarte “åndens enhet i fredens bånd”, *ga han den hen under tuktemesteren. Den var menighetens umyndighetstilstand - en følge av dens ulydighet - som fikk sitt synlige uttrykk i at den ble satt under formynderskap.* Men det er ikke den rette form for Herrens menighets samfunnsorden, og det er umulig at de nådegaver som er gitt dem, derved kommer til sin rett. Den sukker innenfor statsmuren likesom før innenfor klostermuren, den må stadig istemme Salme 137: “Ved Babylons floder vi gråtende satt, mens sitaren taus mellom vidjene hang, og tanken i Sion mon være.” Den har rakt ut sin hånd etter beskyttelse av denne verdens mektige, og den har fått det den søkte, men den har gitt tapt på sitt trosmot og sin rette vitnekraft, fordi den ikke holdt fast ved den usynlige som om den så ham. Den hadde ikke nok i sin himmelske konge, derfor fikk den jordiske til styrer. Det kunne dog gå rett godt når denne jordiske konge var en god og from konge.

Men ganske annerledes er forholdet blitt i den konstitusjonelle stat: her er der inntrådt et slikt vendepunkt i folkets og statens historie og hele husholdning at statskirken etter den konstitusjonelle forfatnings innførelse er blitt noe ganske annet enn den var før; den er i ganske egentlig forstand gått opp i verden.

Hva kan være mer stridende mot kristendommens ånd og hele forhold i verden, hva kan overhodet inneholde større angrep på menighetens selvbestemmelsesrett enn et sådant skifte, at fyrsten, i det han ble tvunget av de politiske forholds utvikling, deler sin makt med folket, og så overlater til folket - til massen - så vesentlig del av den kirkelige styrelse som lovgivnings - og bevilgningsmyndigheten

inneslutter, og at “folket”, fordi det er blitt politisk myndig med det samme og som en likefram følge av det, også erklæres kristelig myndig og skikket til å være med i Herrens menighet, som om denne menighet kunne styres ved verdslige lover og i verdslig ånd.“ Så langt pastor Munch.

Mennesket har i alle tider forfalsket Guds sannhet og blandet seg opp i Guds gjerninger. Da Gud ga jødene loven eller de ti bud, så utviklet de dem i tidens løp og oppløste dem i 10 000 menneskebud. Da Gud sendte sin sønn og stiftet den apostoliske frikirke, sank den i tidens løp gjennom den historiske utvikling ned til å bli den romerske kirkestat. Da Gud ved Luther drev ut de elendige av mørkets og pавens vold så varte det ikke lenge før den spede menighet ble brakt inn under “rådhusherredømmet”. Av dette kan vi se at den som vil forsvare statskirkens berettigelse med “dens historiske tilblivelse og utvikling”, den feker sannelig for det med et tresket halmstrå til våpen. Ingen kan imidlertid nekte at de statskirkelige teologer jo slår tappert om seg med dette halmstrå.

I lyset av den sannhet som her er framholdt ser vi at det er en dristig påstand, når de statskirkelige teologer om denne sammenblanding av stat og kirke som vi kaller statskirken, lærer: Gud har villet statskirken.

Luther sier: Satan har villet statskirken. - Han sier nemlig foruten på mange andre steder i et av sine brev fra 1543: “Satan blir til alle tider en motstander; under paven har han blandet kirken inn i det verdslige regimentet; i vår tid ville han blande det verdslige regimentet inn i kirken.”

Hvem har nå rett? Dersom Guds ord skal avgjøre dette spørsmål, blir det Luther.

Men, sier man, forholder det seg da ikke som de statskirkelige teologer lærer, at kirkens forfatning er av mindre betydning, da Gud ikke har befalt noen viss forfatningsform, men har villet at kirken skal ordne sin forfatning etter forholdene?

Vi lar den lærde venn av frikirken Dr. Rudelbach svare: “*Det er bare utflukter,*” sier han, “eller iallfall bitter misforståelse når man vil foregi at noen egentlige grunnsetninger for kirkeforfatningen slett ikke finnes i det Nye Testamente.” - At denne ytring er sann kan enhver lett overbevise seg om ved å lese fra sitt nytestamente f.eks. følgende steder:

- Jesus Kristus er kirkens hoved og konge: Ef. 1,22 f.,5,23, Kol. 1, 18.
- Det menneskelige kirkeregimentet eller styrer- og forstanderembetet i kirken er en ledelse ved Guds ord og en tjeneste: 2. Kor. 1, 24, Luk. 22, 25, 26, Matt. 23, 11.
- Nådegavene er det bestemmende ved valg til lærerembetet og overhodet ved bestemmelsen av hver enkelt kristens plass og virksomhet i kirken: 1. Kor. 12, Ef. 4, 7- 16, Rom. 12, 4 - 8.
- Apostlene innsatte i hver menighet eldste, som var utvalgt av menighetens midte: Ap.gj. 14, 23, kfr. Tit. 1,5, 1. Tim 5, 17. 1. Tes. 5, 12 og fl. st.
- Likeså læres det om et kirkelig diakoni av diakoner nærmest bestemt for fattigpleien: Ap.gj. 6,1- 6, Fil. 1, 1. 1. Tim. 3,8, 12.
- Om menighetsmøte. Ap.gj. 15.

Det finnes altså i Skriften et grunnriss til kirkens forfatning, og likesom Moses, da han reiste tabernaklet, fikk guddommelig befaling til å gjøre alt etter den liknelse som ble vist ham på fjellet, så har heller ikke kirken ved bestemmelsen av sin forfatning noen som helst rett til å sette seg ut over grunnsetninger eller prinsipper for samme som er overgitt den av Herren, og som svarer til dens vesen, tarv og mål.

Med hensyn til spørsmålet til kirkens forfatning er av stor eller liten betydning, skriver pastor A. Høyer blant annet: “Kirkeforfatningens betydning må ikke anslåes lavt. Mange tenker lavt om den, mens de tenker høyt om statsforfatningen. Men dersom statsforfatningen og formene for statsvirksomheten i det store og i det små er av stor betydning for statens trivsel, hvorfor skulle da ikke kirkeforfatningen ha iallfall en tilsvarende betydning for kirkens trivsel?”

De statskirkelige teologer synes i midlertid å være ganske utilgjengelige for den rette oppfatning av den store betydning det har for kirken at den har en forfatning som er grunnet i Guds ord, en forfatning, hvorved altså Kristus som kirkens konge kommer til sin rett. De kan derfor ikke fatte at vi i vår frikirkelige gjerning drives av en av Guds ord og Ånd opplyst samvittighet, som nøder oss til å forske etter i Ordet hva Gud vil med hensyn til denne sak og så handle etter vår overbevisning om hans vilje. Nei, sier de, den frikirkelige bevegelse er en frukt av kirkepolitiske anskuelser i noen urolige, revolusjonære hoder, og etter at de er blitt slått fast som et faktum, går de til å skildre det slette selskap vi som sådanne kirkepolitiske kannestøpere er kommet i, i det vi nå skal stå i samarbeid med et mistenkelig politisk parti her i landet. - Nei, nei, herrer teologer! Vårt skritt er for oss et lydighetsskritt mot vår himmelske konge. Vi tror heri at vi gjør Guds vilje av kjærlighet til sannheten. Og Jesus sier: “Om noen elsker meg, da holder han mitt ord, og min fader skal elske han og vi skal elske han og ta bolig hos han.” Joh. 14, 23. Herlige selskap! Hvilken engel kan fatte høyden og dybden av den lykken av å være i et slikt selskap. Vi tror altså ikke at Gud ville dra ut av våre hjerter fordi vi drar ut av statskirken. Nei, men han ville visselig komme til oss med nye velsignelser, i det han mer og mer åpenbarer for oss herligheten av vårt skjulte liv med Kristus i Gud.

De beskyldninger som på et kirkelig møte er satt fram mot oss, vil vi besvare ganske kort:

Det ble sagt at vi var kommet så langt ut på svermeriets skråplan, at vi fritt ut sier at vi i denne sak holdt oss til den Hellige Ånds umiddelbare vitnesbyrd utenfor ordet. Vi svarer: Dette har vi aldri sagt.

Videre ble det sagt at vi lærte at nå ved vår utredelse skulle vi komme til kunnskap om hvor mange troende det var i egnen. Vi svarer: Dette er ikke sant.

Videre ble det sagt at vi anså det at man overvar frikirkelige møter som det riktigste kjennetegn på en sann broderkjærlighet. Vi svarer: Dette er ikke sant.

Når vi skal bekjempe en sak, da er det best å bruke sannhetens våpen mot den, og har vi ingen våpen å bruke mot den som vi tar ut av sannhetens arsenal, da er det på tide å holde inne med motstanden, for vi makter intet mot sannheten, men for sannheten.

*

Vi vil i det følgende med noen ord belyse vårt forhold til den statskirkelige reformbevegelse eller framholde grunnene til at statskirken ikke lar seg fyllestgjørende reformere; dernest vil vi ved hjelp av noen sitater av de skrifter som står til vår rådighet i emnet, belyse hvor aldeles statskirkeordningen strider mot Guds ords lære om Kristi kongelige embete i kirken samt hvorledes den virker drepende for utviklingen for alt sunt i kirkelig liv, i det vi så går over til å påvise hvor lenkebundet vårt kirkesamfunn er under Stortinget og statsbestyrelsen.

Matt. 9,16: Ingen setter en lapp av ukrympet tøy på et gammelt kledebon.

For en overfladisk betraktning synes det visstnok å være besynderlig at resultatet av den ti-årige, storartede kirkelige reformbevegelse i vårt land ikke ble annet enn null og intet. Og så meget mer synes det å være besynderlig, som der i denne sak ble arbeidet med stort alvor, og det ikke av “noen unge og uerfarne kristne i Arendal og omegn”, men av vårt lands beste krefter på det kirkelige området.

Det blir i midlertid ikke fullt så underlig for oss at bevegelsen fikk denne bratte og resultatløse ende, når vi betenker at det ikke har gått synderlig bedre med alle andre statskirkelige reformforsøk helt fra slutten av det 16 århundre (i slutten av trettiårskrigen begynte man allerede i Tyskland å arbeide for å få innført kirketukt med kirkelige domstoler i statskirken). Visstnok tror vi at om Stortinget hadde hatt det så å si på følelsen, at det her sto overfor menn som ville ofre noe, ofre seg selv i nidkjær kamp for Herrens sak og ære, da var nok delvise reformer blitt innført, men nå var det vel ikke så. En av deltagerne i reformbevegelsen skriver: “Jeg trodde at vår statskirkes lærde og formående menn ville gripe seg an og la det komme til handling, men tiden gikk, år la seg til år, og reformmøter endte med - fester, hvor vi så hverandre smukke ting, og så gikk fra hverandre for på ny ta åket på nakken.”

Dog vi ser også i denne tingenes gang Herrens styrende hånd, for i ethvert tilfelle hadde det vel bare blitt et lappverk, en sammenblanding av det som er “av Gud” og det som er av “av mennesker”. Statskirken ville fortsatt ha kommet til å stå som bildet i Daniels annet kapittel på svake føtter. Om det siste heter det nemlig at føttene var “dels av jern og dels av ler”. Dan. 2, 33, inntil det “ble en sten revet løs, men ikke med hender og den rammet bildet på føttene, som var av jern og ler, og knuste dem,” v. 34. – Ja, vi sier: Mon det hadde forbedret kirkens kår om f.eks reformer om gjenninnførelse av kirketukt ved menighetsråd hadde gått gjennom? Tenk menighetsråd, valgt av statskirkens kommunemenigheter! Jo visstnok hadde vi fått kirketukt, men vi sier: Ve, ve oss, arme lesere, for det var nok oss det var kommet til å gå utover.

Nei, statskirken kan ikke fyllestgjørende reformeres, og det av den årsak at statskirkeprinsippet som sagt strider mot Guds ords lære om Kristi kongelige embete i kirken, og mot menighetens vesen som bestående av frie individer. Og da dens prinsipp er falskt, da kan den, som pastor Høyser sier, som

statskirke bare forberedes på den måte at den kan i enda større grad og enda mer fullstendig enn nå blir statskirke. Men dette er ingen forbedring for den under staten trellende kirke.

Da altså statskirken som sådan mangler fundament i Guds ord, er den intet annet enn en menneskelig institusjon, som har sin dag og deretter forsvinner. Den er en plante som i sin tid ikke skal oppelskes, men opprykkes, fordi den ikke er plantet av Faderens hånd. For nå å påvise at statskirkeprinsippet strider mot Kristi kongelige embete, vil vi anføre som sitat av den berømte kirkehistoriker Merle d'Aubignés bok "To konger og to kongeriker" følgende :

"Vår Herre Jesus Kristus er kirkens konge, den usynliges så vel som den synliges. *Han er legemets hode, nemlig menighetens. Kol. 1, 18. Gud Herren skal gi ham hans far Davids trone, og han skal være konge over Jakobs hus evindeligen, og det skal ikke være ende på hans kongedømme. Luk. 1, 32 f.*

Vår Herre Jesus Kristus er konge over de enkelte kirker hvori hele den synlige kirke på jorden er delt, som man ser av de brev han har latt skrive til hver av de syv menigheter i Asia. Åpb. 2, 3.

Vår Herre Jesus Kristus er konge over hvert lem og hver tjener i vår kirke. *Kristus er enhver manns hoved. 1. Kor. 11, 3.*

Vår Herre Jesus Kristus er konge over enhver kristelig forsamling, for *hvor to eller tre er samlet i mitt navn der er jeg midt i blandt dem. Mat. 18, 20.*

Kristus alene som konge skapte kirken og kirkene, han alene oppbygger dem.

Kristus som konge gir kirken den opplysning og den ledelse som den trenger for å bestå, og det er bare i Bibelen den har å søke samme.

De lover som Kristus, kirkens konge, har gitt, bestemmer læren, gudssdyrkelsen, kirketukten, styrelsen, og disse lover er tilstrekkelige, så at der ikke kan inntre noe tilfelle hvori kirken ikke skulle kunne bestemme seg overensstemmede med sin konges vilje, eller i det minste etter de alminnelige grunnsetninger som Bibelen framstiller.

Da Kristus er kirkens eneste konge, og sørger for alt det den behøver, følger derav at kirken bør være lydige mot Kristus (Ef. 5, 5, 24) og det Kristus alene.

Som der er et åndelig regimente,⁴ opprettet av Herren for å styre kirken, så er der et verdslig regimente som Herren har overdratt å styre folkenes sosiale og politiske anliggender. *To konger og to kongeriker.* Hvert av disse regimenter bør holde seg innen sitt eget område.

Statsstyret, den verdslige konge, kan ikke på noen måte gjøre krav på å styre kirkens anliggender; her er spørsmålet egentlige kjerne.

Han kan ikke for det er til åndelige regimente alene Kristus har overgitt nøkkelmakten. Matt. 16, 18, Joh. 20, 23.

⁴ Kirken har som Kristi kirke, og hver enkelt kristen har som sådan, ingen annen øvrighet enn Gud (Kol 1, 18, Ef 1, 22. 5, 23. Matt 20, 25 ff). Det menneskelige kirkeregimente som er nødvendig, er ikke egentlig noen øvrighet som forutsetter «undersätter», men bare en broderlig ledelse av og ved Guds ord, og en tjeneste i kirken som er betinget av tilsvarende nådegaver. Jfr. Luk 22, 25-27. Kol 3, 11 og fl. st. (etter Kirkelige Vidnesbyrd).

Han kan ikke, for det er bare på det åndelige regimente Kristus lar hele ansvaret hvile for kirkens styre. Ap.gj. 20, 17, 28. 1. Pet. 5, 1-4. Åpb. 2, 14, 20.

Han kan det ikke, for det er bare det åndelige regimentet Kristus har gitt alle de befalinger som er nødvendige til kirkens styre. Matt. 16, 15 18. Tit. 1, 5-9, 3, 10, 1. Tim. 3.

Han kan det ikke, for det er bare det åndelige regimente Kristus har lovet alle de nådegaver som er nødvendige for et slikt styre. Matt. 28, 20. 1. Kor. 12, 28. Ef. 4, 7, 11, 12.

Han kan det ikke, for det er bare det åndelige regimentet kirkens lemmer etter Kristi vilje skal være lydige i alle kirkens anliggender. 1 Tes. 5, 12. Hebr. 13, 7, 17.

Han kan det ikke, for Kristus har ikke pålagt lydighet mot øvrigheten uten i borgerlige saker. Rom. 13, 1-7. Luk. 12, 13, 14,

Han kan det ikke, for Kristus har forskrevet de egenskaper som kirkens åndelige regimente bør ha for å styre kirken. Men han har ikke forskrevet den borgerlige øvrigheten noe sådan. 1. Tim. 3, 4-6. Tit. 1,5-11.

Han kan det ikke, for Kristus har sagt at den makt den borgerlige øvrighet er utrustet med, er sverdets, Rom, 13, 3, og dette er en slik makt som man ikke kan bruke til å styre kirken uten i form av forfølgelse.

Endelig kan han det ikke, for Kristus har trukket opp grenselinjer mellom kirken og staten så klart det er avgjort sak at den enes styre ikke kan overskride grensene for den andres. Han har talt til Pilatus disse minneverdige ord: *Mitt rike er ikke av denne verden.* Joh. 18. 36.

Av alt dette følger at den borgerlige øvrighet, det verdslige rikes konge eller styrer, ikke har noen som helst rett til å befale i kirken, og at han ikke bare ikke har rett til å befale det som er ondt, men at han ikke engang har rett til i kirken å befale det som er godt.” Så langt Merle D’Aubigné.

Ethvert menneske som virkelig vil sannheten, synes vi må fatte snart og klart at statskirkeprinsippet i teori og i praksis er stridende mot Kristi kongelige embete i kirken. Som en følge herav blir også statskirken en krenkelse av kirkens begrep som et samfunn av troende, og av menighetens rettigheter og plikter. Statskirken forvirrer og forvender også fremdeles alle sanne begreper om det kirkelige embete, om kirkelig kallelse, om det alminnelige prestedømme, kort sagt om alt kirkelig.

Luther⁵ var derfor, som vi har bemerket, alt annet enn venn av statskirken. Han sier i sin utleggelse av Salme 101: “Jeg må bestandig innbanke og inntygge , inndrive og innkile sådan forskjell mellom

⁵ Det er oss rent ufattelig at Luther med sitt djerve frikirkespråk, som like ut sier at det er Djevelen som brygger og koker stat og kirke sammen, så som tilfelle er i vår statskirke, ja det er oss ufattelig at de statskirkelige teologer dog taler om Luther som om han skulle være en statskirkemann, ja, statskirkens far, skjønt han, som vi av hans egne uttalelser har hørt, «var en likeså stor fiende av statskirken, som den finnes hos oss, som av pavekirken».- Det er jo en kirkehistorisk kjensgjerning at Luthers forfatningsformål var synodalforfatning (synoder består av geistlige og legfolk til kirkens selvstendige representasjon) med biskopelige tilsynsembeter (altså omtrent som metodistenes kirkeforfatning er ordnet). – Noe annet er at Luther, drevet av den forhåndenværende nød, henvendte seg til landsfyrstene, som var sådanne menn at de våget både rike og blod for evangeliet, med bønn om at de – ikke i egenskap av verdslig øvrighet, men som troende kristne – ville av kristen kjærlighet som et slags *nødbiskoper* overta kirkens ledelse, inntil menighetenes forfatning kunne ordnes. Landsfyrstens episkopat sto altså for reformatorene, som pastor Høyer sier, «som et nødbispedømme,

disse to riker, skjønt det er sagt og skrevet så ofte at det er fortreidelig ; for den lede djevel opphører ikke med å brygge og koke disse to riker sammen.”

Videre sier han i brev av 1542: “Jeg kan ikke håpe noe godt av den slags undersøkelse som man har foranstaltet ved eders hoff; for når hoffene (fyrstene) vil styre kirkene etter sitt behag, da vil Gud gi en dårlig velsignelse og det siste blir verre enn det første.”

Fremdeles sier han i sitt skrift om den verdslige øvrighet: “Hvor verdslig makt drister seg til å gi sjelen lover, der griper den inn i Guds regimente og bare forfører og forderver sjelene. Fordi det altså er enhvers sak med sin samvittighet hvorledes han tror eller ikke tror, og fordi den verdslige makt ikke hindres ved det, så skal den også være fornøyet med det og passe sin dont, og la folkene tro eller ikke tro som de kan og vil, ikke drive dem til det med vold. For troen er en fri sak. Ingen kan tvinges til å tro. Ja, troen er en guddommelig gjerning, enn si da at utvortes makt skulle kunne framtvinge eller skape den.”

Men mange av den norske lutherske kirkes sønner synes å bekymre seg lite om at de er i kirkelig trældom. Det synes for dem å være et spørsmål av liten vekt om statskirken er en krenkelse av Kristi kongelige ære eller ikke. De sier som så: Vi er for vår personlige del frigjort i Kristus og vi har frihet til å arbeide i Herrens gjerning og skal vi bekymre oss for noe mer?

Vi lar pastor N. Laache svare. I “For Fattig og rik” 1869 nr. 35 og følgende nr. skriver han bl. a. slik:

“Denne de enkelte kristnes indre åndelige frihet,” sier han, “krever nettopp samfunnets frihet, fri kirkeforfatning, det frie liv må kunne bevege seg i frie former om det skal vokse og modnes til Kristi alders fulle mål. Et samfunn av frie individer, frie sinn krever tilsvarende ytre kår, frie organer, d. e. redskaper for sine livsyttringer; hvis sådant ikke oppnåes, vil friheten dø eller dog kues og miste sin friskhet. Enten må flaskene sprenge, da spilles vinen; eller også er lenkene så sterke at veksten undertrykkes og livet visner. Vi har dessverre bedrøvelige erfaringer om begge deler fra vår landskirke. Denne mangler i høy grad samfunnsfrihet, frihet til å utvikle kristenlivet i passende livsformer, den er trælbundet av et samfunn, den skulle være en Sara, men er gjort til en Hagar, dens forening med staten likner en stakkars hedningekvinnens ekteskap, som gjør henne til mannens slavinne. - Det mangler just ikke på Herrens ord og sakramenter innen vår landskirke. Det har vært besøkelsestider for våre daler og strande. Nådens vær har blåst, land og folk har hatt sin velsignelse av det, skjønt mange ikke forstår det. Men hvorledes er det gått? Er ikke alt for mang en lovende vårplanting dødd tidlig bort? Og atter: har ikke mangt et vakkert skudd bøyd av fra den rette vekst og tatt en skjev og fordervelig retning, til skade for seg selv og samfunnet?”

midlertidig innført, for ved dets hjelp å gjenopprette en kirkelig forfatning grunnet på de reformatoriske prinsipper.» Og at denne ikke kom i stand, var ikke Luthers, men menighetens skyld, som meget snart henfalt til teologiske stridigheter, spissfindigheter og hårkløverier, i stedet for å oppfylle sin oppgave som verdens lys og salt.

Hva kommer det av? Man svarer med å henwise til Herrens liknelse om de forskjellige slags sædejord, men mon ikke tilstanden og forholdene innen vår landskirke viser at kirkens trælekår under staten har sin del med i skylden for at så mangt et håp over kirke-marken ble skuffet?

Det har vist seg og viser seg rundt om i vår kirke samfunnstrang og virksomhetslyst. Av dette vårt misjonsselskap; av dette de forskjellige foreninger til indremisjons-virksomhet, til innbyrdes velgjørenhet, m. m. --, av dette den ofte miskjente legmannsvirksomhet. I alt dette må kirkelivet i dets virkelyst hos oss søke sitt utløp, fordi det ikke har lov og anledning til å tre fram og virke i normale former, svarende til dets natur, som faste ledd av et organisk sammenføyet kirkesamfunn. Vel beholder kirken også på den måte frukt av livet, men noe ganske annet ville det være om den hadde frihet, om den kunne ordne seg som kirke overensstemmede med sitt sanne vesen, sitt indre liv og de nådegaver Gud har skjenket. Det som nå er spredt, skulle være samlet, det som nå står alene, skulle innordnes som ledd i legemet, og Herrens frigjørende Ånd virke i kirken overensstemmende med apostlenes skjønne tale om dette i 1. Kor. 12 og Ef. 4. - Det går vår kirke i dens trældom under staten som det går en person som eier edle og herlige evner og krefter, som kunne bære rike frukter når de fikk utvikle seg etter sin natur og trang, men beherskes og lenkebindes av annen makt, at de blir liggende brakk eller slites opp i andre øyemed, som f. eks. når kunstneriske begravede personer fra ungdommen av solgt i slaveri bare må træle som lastdyr. Kirken har hos oss ikke den ringeste frihet til å stille seg med sine ting; vår kirke er helt umyndig; hvorledes skulle der da kunne utvikle seg noe rikt, sunt kirkelig liv innen den? Hvorledes kan noen få liv i de interesser som han slett ikke får lov å stille det ringeste med. Hadde vår kirke hatt en like så fri forfatning, kunnet bevege seg i like så frie samfunnsformer som vår stat kan prise seg lykkelig ved: vi skulle ha sett ganske andre og herlige frukter for både kristenliv og kirkelig liv av de nådens besøk som i de siste desennier har vært oss til del. - - Når de åndelige betingelser for et kirkelig liv ved Guds nåde ikke lite rikelig finnes i vår kirke, er det sørgelig at ikke også frihetens sol skal få skinne på plantene, men at de må visne bort under trældommens mørke og kalde kjellerluft.

Ved dissenterloven er der åpnet det norske kirkefolk en utvei til kirkelig frihet; man kan tre ut av statskirken og organisere seg som frikirke, man kan medta sin lutherske tro og bekjennelse og ordne seg etter den rene læres prinsipper. Det er ganske visst ikke så lite som kunne tale for en slik forføyning: dermed var man fri for det fremmede åk, man hadde full kirkelig frihet, og nøt med unntagelse av Grunnlovens par. 92 -- alle landets goder, ja, man kunne være med å gi lover for den enda gjenstående statskirke. Det er nok som kunne bevege til dette. Den alt for sørgelige sammenblanding av kirke og stat som finner sted hos oss på kirkens bekostning, kunne friste kirkens venner til et slikt skritt. Var det så sant enig kirkelig sans hos den kristeligsinnede del av vårt kirkefolk, jeg skulle ikke betenke meg på å følge den ut av den ved dissenterloven åpnede vei. Og jeg er viss på at både stat og kirke skulle ha gagn av det. For en slik oppfatning av kirken som bare et hjul i statsmaskineriet står i alt for skjærende motsetning til vår kirkelige bekjennelse og med reformasjonens kirkerettslige prinsipper.” Så langt Laache.

Vi har nå av Guds ord, og sitater av menns skrifter -- begrunnet i samme - sett hvor aldeles stridende mot Guds ord statskirkeprinsippet er, og hvor dødende og drepende det virker på alt sunt og friskt kirkelig liv. Vi skal nå se hvor dypt kirken er sunket ned i trældom under staten, i det den er blitt lenkebundet på hånd og fot, ja på hver finger av hånden og hver tå av foten.

“Kirken er ganske umyndig og eier ingen rådighet over sine egne anliggender. Stortinget er den norske kirkes lovgiver, men det er en kjent sak at kirken derved har en lovgivende forsamling som blant sine medlemmer kan telle alle slags dissenter og altså er ganske bekjennelsesløs. Denne forsamling har endog makt til å bestemme over kirkens lære, og gi lover for bekjennesskrifter, lærefrihet, o. lign., som hører med til kirkens grunnvoll. Den utøvende makt er hos statsstyret, som “anordner al offentlig Kirke- og gudstjeneste, alle Møder og forsamlinger om religionssager”, likesom den “vælger og beskikker alle geistlige Embedsmænd”. - Menigheten er blitt borte under kommunen, ordets tjener er blitt statsembedsmenn, biskopene kontorister i statens tjeneste. (Laache). Menigheten har ikke noe å si angående ordningen av sin gudstjeneste, angående lærebøker, ritual og alterbok.

Dommermyndigheten i kirken er i siste instans hos statens høyesterett, som altså rettslig har å avgjøre tvistepunkter om kirkens lære og alle andre kirkelige rettsspørsmål. I militære saker skal der tilforordnes høyesterett to høye offiserer, men de kirkelige saker må avgjøres uten noen stemme av kirkens menn. Våre menigheter har ikke et ord med i valget av sine prester. De må ta og beholde den man gir den, og har selv ikke spor av makt til å få ham fjernet, om han var aldri så slett både i lære og liv.

Dette er jo ganske gruelig. Og hvorledes de uødelige sjeler som Jesus kjøpte med sitt blod, av statsstyret blir betjent med *sjelehyrder*, det framholder pastor Klaveness, i det han skriver: “La oss nå sette oss inn i hvorledes forholdene kan være i en menighet, og sannelig også sine steder er. Så langt tilbake som noen kan minnes, har der ikke vært noen prest i menigheten som sies å kunne ha tilfredsstilt menighetens aller mest berettigede krav. De gamle i menigheten er konfirmert av en av rasjonalismens representanter; etter ham kom menn av mer ubestemt farge, men en av dem drakk, en annen var mammonstræl og lå i evindelig krangel og strid med menigheten om presteinntektene, en tredje var nokså “gemen”, men “på stolen” var han ikke rar, for han leste opp sin preken som skolegutt sin lekse og det gikk i et kjø, så bonden, som fatter litt sent, ikke var i stand til å få annet ut av det enn en ubestemmelig surr for ørene; en fjerde hadde stemme så det klang i muren, men alt gikk ut på å tordne ut mot drikk, hor og “leseri”. - Vår statskirke er en karrig mor mot størstedelen av sine barn; få gudstjenester, og når så det lille som gir, er en sten og ikke brød, og når det varer menneskealdre gjennom, da er en sådan menighets prestehistorie i sannhet en lidelseshistorie.”

Pastor Høyer sier om tilstanden i kirken bl. a: “Vårt kirkesamfunn er en statskirke Hva Gud har adskilt, har man hos oss sammenføyet, ja sammenblandet. Alle statens borgere er kirkens medlemmer, og de behandles så godt som alle som kirkens rette og sanne lemmer. Kirkesamfunnet er gjort til statens tjenestepike, ja slavinne, og brukes også trolig sådan. Sørgelig ser det ut i vårt kirkesamfunn. Alle statens borgere tvinges til å bekjenne seg som kristne. De opplæres til hyklari: til visse tider

iallfall nøder man dem til å ta på seg en kristelig maske. Alle skal jo konfirmeres. Alle skal jo for Guds og menighetens ansikt bekjenne at de av ganske hjerte vil forsake Djevelen og alle hans gjerninger og alt hans vesen, og likeså at de av ganske hjerte tro på Gud Fader, Gud sønn og den Hellige Ånd, samt at de vil bli i denne sin dåpspakt inntil sin siste salige ende. Alle skal jo nyte nadverden; de fleste tvinges derved til å ete vår Herre Jesu Kristi legeme og drikke hans blod seg selv til dom. Den av statskirken som ikke har nytt nadverden, kan etter vår lovgiving ikke inngå i ekteskap.

Ved den kirkelige vielse lyses kirkens velsignelse over de mest åpenbare syndere. Så godt som ingen kirketukt blir øvet. Det største trykk over statskirken faller naturligvis på prestene, Jo mer samvittighetsløs en prest kan være, desto bedre er han sikret til å være statskirkeprest. Best skikket til statskirkeprest er de som er som er avstumpet og forherdet sin samvittighet i død ortodoksi. Ingen prestatukt finnes; enhver prest får lære og leve omtrent ganske som han vil. I stedet for Guds ord og den kirkelige lovgiving gjør man *skikk og bruk*⁶ til lov. Et gruelig eksempel på det har vi i skriftemålets forfall. I stedet for et kirkeråd har vi et statsråd, i stedet for menigheter har vi kommuner, i stedet for menighetsråd har vi formannskaper, i stedet for sjelesørgere utvalgt av menigheten har vi kongelige statsembetsmenn.” Så langt pastor Høyer.

Om den tvungne konfirmasjon som brukes i statskirken, sier en av kirkens nåværende biskoper: “Livet kan nå aldri ved noen menneskelig undervisning eller tukt og formaning meddeles konfirmanten, derfor kan heller ingen bekjennelse om å besitte det, fordres på grunn av foregående undervisning. Når den da likevel blir fordret av enhver, ja tvinges fram ved menneskebud, da blir en slik konfirmasjon for den kristelige betraktning et spillfekteri, et utvortes vesen, et apespill og en menneskesats uten sannhet,” Og på et annet sted sier biskopen: “Med henblikk på menigheten blir denne oppbyggelsesakt lik null og intet, når den består i en slik avnødet forsakelse og bekjennelse, og når man enda, som om den var en sann forsakelse og bekjennelse, ber for konfirmanten under håndspåleggelse at den treenige Gud vil gi bestandighet i under håndspåleggelse at den treenige Gud vil gi bestandighet i hans tro, hans sjel til salighet, så er dette en så uforsvarlig bruk av Guds ord og bønn, for ikke å si en blodig ironi over arme konfirmants tilstand og et slikt spill med det hellige, at det ikke er underlig om ordets tjenere engstes ved denne handling, og menigheten forarges.”⁷

⁶ Akten til hr. pastor Munchs redegjørelse legger klart i dagen at kirkens gode kirketuktslover, som er grunnet i Guds ord, betraktes av kirkestyret som antikverte eller foreldede, mens “skikk og bruk” er blitt opphøyet til lov i stedet.

⁷ O at kristne foreldre i statskirken mer ville betenke hvilket ansvar de hadde for sine barn, og overfor Herren, når de sender barn som ennå ikke er kommet til liv som er av gud, fram til kirken for der å avlegge framtvungne løfter for Herren! Dette er ikke en sak å spøke med. Løftene er munnsvær, og bønnene og velsignelsene er som biskopen sier: spill med det hellige og ironi over den arme konfirmants tilstand - og dog er de nødt til å gjøre dette om de vil stå i statskirken- ofte legger man skylden på prestene - og prestene legger den tilbake på menigheten, idet således kirkens skyld utparselleres i så mange deler som der er lemmer i menigheten, og derfor er den så lett å bære for hver enkelt. Og få er de som under trykket

Med hensyn til nadverdudelingen i statskirken, går dette så til at man “ofte hører en prest si skriftetalen til sine alterfolk at de fleste av dem er ubotferdige og vantro, og noen øyeblikk etter meddeler han dem alle sammen syndenes forlatelse i den treenige Guds navn”.

Og med hensyn til den kirkelige vielse kan statskirken, om brud og brudgom hver for seg åpenbart ikke er mer kristelige enn den tyrkiske sultan og hans 500 hustruer, likevel få et kristelig ekteskap ut av det. Slikt er jo gruelig, og ved alt slikt bestyrkes de ugudelige i sin ugudelighet, og kirken legger synd til synd.

Hva en Guds mann som vil være sin Herre tro, lider ved å være prest i statskirken, kan visst ikke uttales med ord, og hvordan han kan vedbli i sin stilling som prest, er ikke gitt alle å fatte. Kan han ikke finne seg i å gjøre det som strir mot hans samvittighet, og han klager over det til styret, får han ingen annen trøst enn denne: Som statens tjener *må* De gjøre det. Lider da hans samvittighet ved det usanne i hans forhold i den grad at den nøder han til å lyde Gud mer enn mennesker, og han følgelig må ta følgene -, da stemmes det i et ramaskrik fra den ortodokse teologers leir: “Han er falt i fristelse”. Treffende svarer et Herrens vitne, som for ikke lang tid siden måtte høre sådant: “Dersom det er å falle i en fristelse at en edsvoren prest streber uten forbehold å holde sin ed, da har enten fristeren i siste tid oppfunnet en ny slags fristelse, eller, dersom fristelsen er gammel, må det være den samme som kirkens tro vitner falt i da de i kirkens første tid ikke ville ofre til keiserens bilde, i den katolske tid ikke ville ofre til pavens bilde, og i den protestantiske tid ikke ville ofre til tidsåndens avgudsbilde. Vi mener at et slikt fall er et knefall for kirkens konge.”

Til sist vil vi anføre et lite ord av Herrens munn: “I vet at fyrstene hersker over sine folk, og deres stormenn bruker makt over dem. *Så skal det ikke være blant eder.*” (Matt. 20, 25). Herren sier til sin kirke, til sine disipler: Folkens regenter skal ikke herske iblant eder (gl. oversettelse). (De skal vel herske over oss som statsborgere men ikke som kristne, så har Herren sagt). Gud forløse Israel av all sin nød! Salme 25, 22.

Vi går nå over til å framholde våre grunner hvorfor vi tror det er vår plikt å tre ut nå, i det vi altså ikke er av samme mening som de frikirkevenner som - skjønt de er enige med oss om saken - likevel holder for at oppgaven for de frikirkelige venner i vår tid innskrenker seg til å virke for at de frikirkelige ideers begrunnelse i Guds ord må bli mer erkjent av Guds folk i vårt land, så vi en gang, når tiden er kommet, og folkets kirkelige bevissthet er vakt, kan få en samtidig større utbredelse, om enn denne først skulle komme til å skje en gang i det tyvende århundre.

av fedrenes og egne kirkesynder lik Daniel synker i kne for Herren, idet de bekjenner: Herre! Oss hører vårt ansikts blygsel til, - fordi vi har syndet mot deg”. Dan. 9, 8.

Så sier Herren, hærskaens Gud: Dette folk sier : Det er ennå ikke tid til å komme, tid til å bygge herrens hus.

Jesus er en konge med mange kroner, som drar ut seirende og for å seire, og vi er visse på at han vil vinne også i den kamp som forestår i framtiden, den nemlig som kommer til å dreie seg om hvem som egentlig skal være konge i den lutherske avdeling av kirken.

Vel spisser lærde teologer sine hoder og sine penner for med mange spissfindigheter å søke å bevise at kirkens trældom er berettiget, og vel synes det å være så at en stor del av det kristne legfolk, på grunn av den lange kirke-trældom, er meget utilgjengelig for utviklingen av et sant kristelig og kirkelig liv i vårt land, at menigheten inntar sin frie stilling.⁸ Dog tror vi at Herren er mektig til å føre retten fram til seier.

Ja, vi tror at frikirken har framtid for seg i vårt land, i det flokker av Guds frigjorte barn engang vil komme til den frie kirke som duene flyr til sine vinduer, og da vil mang en som aldri har tenkt på noe sådant, under erfaringen av den nåde og fred som mest skjenkes oss når vi alt i alt vil følge Guds vilje, bøye sine kne og hjertelig takke kirkens konge, fordi han ved dissenterloven den 16. juli 1845 åpnet en dør for sine elendige til kirkelig frihet, en dør som visstnok er trang for kjødet, men dog en dør.

Men hvorfor vi imidlertid ikke kan vente med vår utredelse til denne tid kommer, har sin grunn i at vi:

1 Ved å undersøke i kirkens historie ser at når Herren har begynt en gjerning, som har tatt velsignelsesrike følger og frukter for tusener og atter tusener av sjeler, har han ofte latt den begynne i

⁸ Med hensyn til den påstand som gjør seg gjeldende, at Guds rikes framgang blant de store masser kommer til å hindres ved at troende kristne isolerer seg fra samme, ved å slutte seg sammen i små, fire menigheter må vi bemerke at denne påstand vel må vel sies å være tilbakevist, da jo en av statskirkens største autoriteter og ivrigste forvarere har ytret at en sunt organisert luthersk frikirke ved siden av statskirken ville være en velsignelse for vårt land. (Tusener akter mer på hva et menneske sier enn de akter på Guds ord).- Men for vår egen del må vi si, da vi som vi har påvist, i Guds ord ser kirkens stilling å være slik at vi bare ved tre ut kan fri oss fra delaktighet i kirkens synd, organisert etter hans ord, da ser vi mer på skrittet en på følgene, for er det første velbehagelig for Gud, da vil Herre selv lege følgene til det beste både for oss selv og andre.

De menn, som Herren rikeligste har velsignet den gamle syndefulle verden gjennom, er sådanne som i troens enfold alltid har sett opp til ordet etter Faderens ledende hånd, selv om de derved, som det har sett ut for fornuften, er kommet til å gå bort fra de fordeler som de kunne ha benyttet seg av for å nå sitt mål: sjelers frelse. De fordeler som kommer av at man lar seg lede av fornuftens: Jeg mener, jeg mener - i stedet for blindt å la seg lede av Guds ord, er nok av en mistenkelig beskaffenhet. - Fornuften sang nok en jeremiade den dag moses forlot faraos hoff, for tenk hvilken mangesidig velsignet virksomhet kunne han ikke der som en høyt ansett statsmann ha utfoldet til fordel for sine brødre etter kjødet! Men gud ledet ham ut gjennom ørkenen, og tok ham siden derfra og velsignet gjennom ham på underlig måte folket og folkets barn i alle slekter.

stor menneskelig skrøpeligheit, ringe og uanselig. Herren sammenlikner jo selv sitt rike med et lite sennepskorn som kastes i jorden og blir et stort tre. Herren selv sa jo til de få og foraktede jøder som under Serubabel etter fangenskapet begynte å bygge opp hans tempel: “Ikke ved makt og ikke ved kraft, men ved min ånd, sier Herrem hærskares Gud”. - “For hvem vil forakte den ringe begynnelses dag?” Sak. 4.

Herren kan gjøre gjerningen ved mange eller ved få, ved store eller små, det er det samme for ham. Alt beror på om det er den himmelske Serubabel som har lagt grunnvollen til vårt hus, og er dette tilfelle, som vi tror og har erfart, da betyr det ikke noe for oss om så tusen fornuftige hoder slett ikke kan begripe hvorledes det kan bli til noe, hvorledes dette kan komme til å henge sammen, osv. Fornuften tar aldri Gud med i beregningen, men salige i sin gjerning er alle de som forlater seg på ham!

2 Videre er vi forvissat om at dersom vår befrielse skulle utsettes på ubestemt tid, ville følgen bli at den frikirkelige forenings medlemmer dels ville henfalle til den håpløshetens dorske likegyldighet som gjør at slaven finner seg i sine lenker, dels ville gå over til andre bekjennelser.

3 Videre ser vi det som et tegn fra Herren at han har skjenket oss en hyrde, som vi nærer en ubetinget tillit til og hengivenhet for i Kristus, mest fordi han i gjerningen har vist at det er om å gjøre for ham at han selv i alle deler blir ledet av den gode Hyrde. Dette er skjedd av Herren og er underfullt for våre øyne.

Av disse grunner er det vi i Herrens frykt nå trer ut av statskirken, og i tro og håp ser vi framtiden i møte. For det er et fast ord som vår Fader sier: “Hvis du skiller det edle ut fra det uedle, skal du være som min munn; de skal igjen vende om til deg, men du skal ikke vende mot dem. Og Jeg vil gjøre deg til en fast kobbermur mot dette folk; de skal stride mot deg, men ikke få overhånd over deg.” Jer. 15, 19, 20.

Det er godt for oss å ha slike ord med oss på veien, for i oss selv har vi ingen kraft; vi er ikke høyere på strå enn at all vår fromhet består i at vi må leve av en daglig syndens forlatelse, men se “Just som vi er” er vi kastet på Herren. Vi ser opp til den høye himmelhvelving. Der oppe i himmelens herlige slott har vi en bror, en konge, som troner høyt over alle herredømmer, alle fyrstedømmer, alle makter. Han skal regjere oss, han vil beskjerm og beskytte oss, for i hans navn er vi dratt ut.

Jesus er vår konge

*

Vi vil nå til sist med et par ord belyse vårt forhold til Indremisjonen og til dere, troende brødre, som blir tilbake i statskirken, og dette kan vi gjøre med så meget mer glede som vi så vidt det står til oss, alltid vil være gode venner med dere. Ja, brødre! når det går dere vel, da gledes vårt hjerte, men deres motgang er også motgang for oss.

For så vidt vi er nødet til å være innviklet med noen i strid, da er jo dette som sak, det er jo ikke mot noen person vi strider, og aller minst mot dere, som vi håper vi i evighetens uendelige jubel skal blande vår røst sammen med til vår frelsers ære.

Priset være Gud! Han har ikke slått våre øyne med blindhet og våre hjerter med hovmodets galskap; vi både ser og erkjenner at han har sin gjerning også i statskirken, at han der har elskelige barn mot hvem vi er som intet å regne; og at det også går an å dø salig i statskirken, det har vi sett på mang en dyrebar bror, som foran dødens port har ligget med Guds sabbatsfred i sin sjel.

Vi elsker altså en bror enten han er statskirkelig eller frikirkelig.

Da enhvers stilling til statskirken avhenger av hvilken grad hans samvittighet gjennom Guds ord er opplyst og forvissnet om Guds vilje i så henseende, så kan vi på ingen måte tenke ringe om en bror som ikke vil være med oss. Vi har heller aldri fart til lands og til vanns for samle lemmer til frikirken, nei vi vet at Gud er mektig til å opplyse og veilede hver og en; men dersom vi på den annen side ikke våget å holde fram hva Gud sier i denne sak, ble vi forrædere mot sannheten.

Men hensyn til indremisjonsvirksomheten, organisert i foreninger og fellesforeninger, vil vi si, skjønt vi ikke kan erkjenne den som erstatning for en fri menighetsordning, akter vi dog misjonen overmåte høyt som en Herrens arbeider, som med sannhetens våpen hugger ut levende sten til oppbygging av en framtidig kirke, og da vi gjerne vil være med i en slik gjerning, er det ikke med vårt bifall om våre navn strykes av misjonsprotokollen.

Vi vet vel at Indremisjonens berettigelse og store velsignelse fra et annet hold betraktes for å bestå i at den "støtter embetet" (det statskirkelige), men så meget er dog visst, at hadde ikke Indremisjonen virket i Arendal og omegn, da var her knapt heller blitt noen luthersk frimenighet.

*

Og nå står for oss ikke noe mer tilbake enn å by farvel med den gamle norske statskirke, og vi må si at denne skilsmisse er alvorlig og gripende for oss. Det var jo i den vi ble opptatt på den da Herren rensket oss ved vannbadet i Ordet; det var jo som lemmer av denne at Herren fullkommet sin barmhjertighet på oss, da han lette oss opp på vår villfarende veier og frelste oss til sitt evige rike; i denne har vi hatt mang en frydefull stund, som vi selv i himmelen skal prise Gud for, og i denne har vi mange kjære venner som det gjør oss hjertelig ondt at vi skal skilles fra, om enn bare med hensyn til det ytre kirkesamfunn.

Vi nedber Guds velsignelse over alle i statskirken, både leg og lærd, både uomvendte og omvendte, og det ikke minst over dere, kjære brødre og søstre i Kristus, som vi også kjenner etter kjødet. Ja, Herren bevare dere og velsigne dere, så vi alle samtlige må løpe på banen inntil vi får klenodiet. Må Guds ansikt lyse over dere, så dere i denne verdens mørke og tåke alltid finner veien; må hans kjærlighet oppmuntre dere når dere vil bli trette; må Kristi blod styrke dere når striden blir hård og dere fristes til å forsake deres sjeler! - Det bånd som omslutter oss, er ikke bare det at våre navn er skrevet i livsens bok: Det bånd som omslutter oss, er sterkere enn døden. Det er Jesus og hans evige ømme kjærlighet. "Barn" sier Jesus, "Bli i min kjærlighet". Må vi da aldri tviste med hverandre på

veien. Det er jo bare en liten tid, noen år, noen dager, noen minutter, og så er vi hjemme for evig hos Herren. Å tenk hvor godt for den trette vandringsmann, utrettet av trengselens hete her nede i alt jorderikes støv, engang å få hvile og drikke i fulle drag av de levende strømmer, som går ut fra Guds og Lammets trone.

Brødre! Misforstå oss ikke, døm oss ikke for hårdt, nekt oss ikke deres forbønner, be om ikke noe mer enn at Guds vilje må skje med oss, for vi vil overgi oss og alt, alt i Faderens hånd.

Amen i Jesu navn.

III. Presbyteriansk Kirkeforfatning for Norsk-Evangelisk-Lutherske Frimenigheder.

Innledning: Menighedsbegreb og Bekjendelse

A. MENIGHEDSBEGREB

En fri Evangelisk-Luthersk Stedsmenighet er en af Statskirken uavhengig Samling av troende Kristne paa et bestemt Sted, hos hvilke Guds Ord prædikes rent i Overensstemmelse med den i Ordet grundede Evang. Luth. Kirkes Bekjendelse.

Anmærkning: Det kan dog ikke undgaaes at Hyklere kunne indblandes i Menigheden, det vil da sige saadanne hvis Hykleri og Ondskap ikke er aabenbar eller bevislig for Mennesker.

B. BEKJENDELSE

Guds Ord, som det indeholdes i de profetiske og apostoliske Skrifter (Bibelen), er den eneste Rettesnor for Tro, Lære og Liv.

Idet vi fastholde denne Sandhed, tro og bekjende vi, at den Ev.-Luth. Kirkes Bekjendelse er begrundet i og overensstemmende med dette Guds Ord, som den er udtalt i følgende Symboler:

1. Den apost. Bekjendelse.
2. Den Nicænske og Athanasianske Troesbekjendelse.
3. Den Augsburgske Konfession.
4. Luthers lille Kathekismus.

Anmærkning. Endskjønt vi tro og bekjende at Ordets Grunnsannheder er klarere fremstillede i den Augsburgske Konfession enn i nogen anden Kirkes Bekjendelsesskrift maa vi dog med Hensyn til den omtvistede 8de Artikel i samme bemærke følgende:

Naar det nemlig i denne Artikel heder, at Ordet og Sakramenterne ere paa grund af Kristi Indstiftelse og Befaling kraftige, om de endog meddeles ved Onde, da erkjende vi, at Sakramenternes Kraft er uafhængig af dens Sjælstilstand, der forvalter dem; men skulde det derimod være Konfessionens Lære, at en *Ond* er tjenlig til at *udlægge* Ordet i Menigheden, da maa vi i Henhold til Ordets klare Vidnesbyrd, Salme 50, 16, kfr. 1 Tim 3, 26, Tit 1, 6-9 benægte dette.

Forøvrigt maa vi oplyse, at vi med Hensyn til Konfessionens Udtryk «vi fordømme» maa holde os til sammes tyske Text, hvor det hedder «vi forkaste», kfr. Math. 7, Kap. 1. V.

Da den tvungne Forbindelse mellem det private Skriftemaal, Absolusjonen og Nadverdnytelsen, der finder Sted i Statskirken ingenlunde er begrundet i Guds Ord og ikke fant Sted i de apostoliske Menigheder, maa vi selvfølgelig ophæve samme i de *frie* Menigheder.

I.

§ 1.

Jesus Kristus er Hoved, Herre og Konge for saavel den usynlige som den synlige, i Verden som organisme, fremtrædende Menighed: Salme 2, 6; Gal 1, 18; Joh 13, 13. Kfr Joh 18, 37. Han regjerer ogsaa denne, idet han sender Menigheden den Helligaand og skjænker den de Naadegaver, der ere nødvendige til dens Styrelse, alt dette uden Hjælp af Jordens Keisere og Konger; thi hans Rige er ikke af denne Verden. Joh 18, 36, kfr. Math 22, 21. Det er i Henhold til disse Guds Ord at vi samstemme i Augsb. Konf. Art. 28, 3-5 og lære at den verdslige Statsstyrelse ikke har nogensomhelst Ret til at bestyre Kirken.

§ 2.

Den af Menighedens Herre og Konge sendte Helligaand veileder Menigheden til al Sandhed og virker, at den Sandheden tro udi Kjærlighed i alle Maader opvoxer til ham, som er Hovedet, til Kristus, *ved* de Menigheden betroede Naademidler, Ordet og Sakramenterne, og *gjennem* de Menigheden skjænkede Naadegaver og Tjenester eller Embeder, kfr. Eph. 4, 15; Rom. 10, 14, 15; 1. Kor. 12, 4, 5; Eph. 4, 11.

§ 3.

Af de Menigheden skjænkede Tjenester eller Embeder fremhæve vi særlig Hyrde- og Lære-Embedet samt Evangelist-Embedet. Hyrder og Lærere forestaa den ordnede Stedsmenighed. Evangelisterne ere derimod i sin Evangelieforkyndelse ikke bundne til de enkelte Stedsmenigheder.

Hyrder og Lærere benævnes ogsaa: a. Ældste, Ap.Gj. 14, 23; 20, 17; Tit. 1, 5; 1. Pet. 5, 1b, Forstandere 1. Thess. 5, 12; 1. Tim. 5, 17; samt Tilsynsmænd, Ap.Gj. 20, 28, kfr. 17; Tit. 1, 7, kfr. 5; 1. Tim. 3, 2. Men foruden de Ældste, der arbeide i Ordet, er der ogsaa styrende Ældste, der bistaa hine; kfr. 1. Tim 5, 17; samt *Diakoner*, Ap.gj. 6, der have at forestaa Menighedens økonomiske Anliggender.

§ 4.

Hvor Menigheden i Henhold til denne i Guds Ord anviste Ordning – og den fastholde vi – har lærende og styrende Ældste, samt Diakoner, bør disse første Gang vælges af Menighedens stemmeberettigede Medlemmer i samlet møde, senere efter forslag af de Ældste.

De styrende Ældstes og Diakonernes Antal afhænger af Stedsmenighedenes Størrelse. Saavel de styrende som de lærende Ældste (Pastorerne) Blive i Tjeneste saa længe Herren giver dem Kraft, og de befindes tro. Diakonerne vælges for 3 Aar.

§ 5.

Enhver Stedsmenighed er inddelt i Distriker og ethvert Distrikt forestaaes af en styrende Ældste og en Diakon idet den Første har at vaage over Menighedens aandelige Tilstand, og den Sidste at have Opsyn med de timelige Ydelser, samt at føre tilsyn med Menighedens Fattige. Menighedens Pastor samt de styrende Ældste danne Menighedsraadet, til hvilket Menigheden i det Hele betror sin Ledelse. Det har paa Menighedens Vegne at optage Medlemmer, det har at paase, at Kirketukt øves i Henhold til Math. 18, 15; 1. Cor. 5; 2. Cor. 2, 5-11. Det har Ret til paa menighedens Vegne at udelukke fra Nadveren, medens Udelukkelse af Menigheden kun kan ske med dennes Samtykke paa almideligt Menigheds møde. Fremdeles foreslaar dette Raad, naar flere styrende Ældste eller Diakoner skulle ansættes; det prøver og foreslaar Evangelister og Skolelærere, det indvier de valgte Ældste ved Haandspaalæggelse i Menighedens Forsamling. Endelig sammekalder det Menigheds møde saa ofte det af Menigheden paakreves eller af Menighedsraadet aseees fornødent. Naar Menighedsraadet møder i Anledning Menighedens timelige Anliggender, ere Diakonerne berettigede til at være Medlemmer deraf og have da lige Stemmer med de Ældste. Diakonerne aflægge ordentlig Regnskab en Gang om Aaret.

§ 6.

Stedsmenighedens Medlemmer ere”

Kommunicerende.

Kathekumener.

Kun de optages som kommunicerende Medlemmer, der

a have antagelig Kristendoms kundskab,

b bekjende, at de tro paa den Herre Jesus Kristus, og dernæst have et godt Vidnesbyrd af Brødrene,

c erkjenne sig enig i den evangel.-luth. Lære og enten have været Kathekumener eller anbefales af 2 af Menighedens Ældste. Deres Bekjendelse aflægges for Menighedsraadet og godkjendes af dette, efter samvittighedsfuld Prøvelse. Kathekumener ere Menighedens Børn og Umyndige, der

endnu ikke have faaet Adgang til Nadveren. Kun de mandlige kommuniserende Medlemmer af Menigheden, der have fyldt sit 21de Aar ere stemmeberettigede. Styrende Ældste bør have fyldt sitt 30te Aar. For lærende Ældste (Pastorer) er ingen Aldersgrænse bestemt. Diakonerne maa have fyldt sit 25de Aar.

§ 7.

Flere saadanne frie Menigheder danne en særegen Menighedskreds, hvis nærmeste kirkelige Øvrighed er Presbyteriet eller Overældsteraadet. Dette bestaar af de til en saadan Kreds hørende Menigheds lærende Ældste eller Pastorer samt en eller to styrende Ældste fra hvert til Kredsen hørende Menighedsraad. Det paaligger Prestebysteriet at vaage over de til Kredsen hørende Menigheder, at paase, at den øverste kirkelige Styrelse, Synodens Bestemmelser blive tagne tilfølg, at afgive Kjendelse over Menighedsraadens Handlinger, og at rette hvad de maatte have feilet, at besikke de af Menighedsraadene prøvede og foreslaaede Evangelister, at bedømme de Mænds Duelighed, som Menighederne matte vælge til Pastor eller lærende Ældste, og at indvie dem i vedkommende Menigheds Nærverelse til Embedet samt have opsyn med Skolerne og at føre Tilsyn med det kristelige liv inden Kredsen.

Presbyteriets Møder holdes saa ofte det gjøres fornødent, minst en gang aarlig. En af Presbyteriets lærende Ældste vælges hver gang til Formand. De fungerende Medældste indvælges i Presbyteriet for et Tidsrum af 1 Aar.

Prestebysteriets Berettigelse støtter sig til Ap. Gj 15. Kap.

§ 8.

Danner der sig flere Menighedskredse med hver sit Presbyterium, udgjøre disse tilsammen en Synode, der har sin aarlige Forsamling paa et bekvemt beliggende Sted, der bestemmes fra den ene Gang til den anden.

Medlemmer af Synoden ere Deputerede fra den forskjellige Presbyterier. De Deputeredes saavel Antal som inbyrdes Forholdstal bliver nærmere at bestemme.

Synodens Forsamling er saavel Fællesbaandet mellem alle Menighedene inden Kirkesamfundet som tillige den øverste Styrelsen. Den giver kirkelige Love, afgiver kirkelige Kjendelser og har udøvende Magt. Presbyterierne og Menighedsraadene, saavelsom deres enkelte Medlemmer som saadanne staa under dens Kontrol og kunne indsende Klager til dens endelige Afgjørelse. Den vaafger over det hele Kirkesamfunds aandelige og timelige Vel, kan beslutte almindelige Pengeindsamlinger til særegne Øiemed og varetager Samfundets Interesser ligeoverfor Staten og andre Kirkesamfund. Ved hver Session udvælges der Kommitteer, der virker fra det ene år til det andet, afgiver Indeberetninger til næste Synode og støtter sig til Synodens Autoritet.

Disse Komiteer have at iværksætte, hvad der af Synoden bliver dem plaalagte til Kirkesamfundets aandelige og timelige Vel. Saadanne Komiteer kunne være f. Ex. Kommite for indre og ydre Mission, kommite for Kirkens Understøttelsesfond osv.

De enkelte Presbyterier forholde sig til Synoden, som de enkelte Menigheder til Presbyterierne.

II.

Om Menighedens Pligter ligeoverfor de til Menigheden høremde børn.

Par. 1.

Der maa i de frie Menigheder omhyggelig sørges for Børnenes Undervisning.

§ 2.

De Unges Konfirmation beholdes; dog saaledes, at Konfirmations-Handlingen indskrænkes til Kundskabsprøve, Forbøn og Velsignelse. Den sker offentlig i Menighedens nærværelse.

Tidligst, naar Børn have fuldt det 14de Aar, begynder Forberedelsen til Konfirmationen, som varer minst et halvt Aar. Med Hensyn til de konfirmerede Unges Tilstedelse til første Nadvernydelse forholdes som i I par. 6 er anført.

III.

Rituelle Bestemmelser.

§ 1.

Vi ere ikke Ritualister, d.e. vi vil ikke lægge Vægt paa Kirkeskikke og kunne overhovedet ikke finde bedre Udtrykk, herfor end Confess. egne Ord i 15. Art., til hvilken vi henvise. Men for alt i Kirken kan ske sømmeligt og med Orden, er det nyttigt. at de, som høre til samme Kirkesamfund, følge de samme Kirkeskikke.

§ 2.

Kirkeaarets Inddeling med sine Feste beholdes uforandret. Den almindelige Gudstjeneste kan ordnes saaledes: Der begyndes med Salmesang og Bøn, hvorpaa følger Læsning af Guds Ord. Ønskeligt vilde det være, at Prædikanten oplæser et helt kapitel af den hellige Skrift og sørger at indrette sig saaledes, at han vælger sine Kapitler saavel af det gamle som det nye Testamentet med det Maal for Øie at gjøre Menigheden bekjend med de hellige Skrifers Indhold og indbyrdes Sammenhæng. Efter Skriftlæsingen synges et Salmevers, derefter holdes Prædiken over en Text, som Prædikanten selv vælger, hvorpaa følger Salmesang og Bøn. Gudstjenester slutter med en kort Salme eller et Amen.

Er der Børn at døbe, da forettes Daabshandlingen naar Salmen efter Prædikenen er afsunget. Forsaavidt Kommunionen forenes med den almindelige Gudstjeneste følger den efter Daabshandlingen; men hvis der ingen Daab forefalder, forettes den efterat Salmen efter Prædiken er afsunget.

§ 3.

Barnedaab forrettes efter Norsk Kirkeritual saaledes at man oplæser de Skriftstæder, der Indeholdes i afsnittet: "Efterat Synden er indkommet i Verden" etc, indtil: "Gaar hen og lærer alle Folk og døber dem i Navnet Faderens, Sønnens og den Helligaands."

Korsbetegnelsen og Spørsmålene til Fadderens bortfalder. Pastoren holder en fri Bøn, der slutter med Fadervor og fremsiger Forsagelsen og Troebekjendelsen. Derpaa døber han Barnet, idet han nævner det med Navn og siger: "Jeg døber dig i navnet Faderens, Sønnens og den Helligaands, Amen." Han slutter med en kort Bøn og Velsignelse. En til Handlingen passende Samle synges derpaa af Menigheden.

Det Overlades til Foreldrene om de ønske særskilde Daabsvidner eller ei, men i ethvert Tilfælde bærer Moderen selv Barnet, eller om hun for Svagheds skyld ikke kan det, da den kristne Kvinde, hun dertil i sit Sted bestemmer. Barnedaaber sker i Menighedens Nærværelse, eller ogsaa hjemme i Huset, naar Forfald indtræffer, i hvilket Tilfælde Daaben ikke trænger til at stadfæstes i Kirken, kun maa Barnet anbefales til Menighedens Forbøn.

Tiltalen til Fadderne bortfalder.

§ 4.

Nadverden forettes saaledes:

Efterat Nadvergjæsterne have indtaget sine Pladse, afsynges en til Handlingen passende Salme, hvorefter Pastoren, efter en fri Bøn, holder en til Handlingen passende Tale. Derpaa følger Indvielsen af brødet og Vinen i Overenstemmelse med Herrens Indstiftelse. Pastoren bryder derpaa brødet og rækker det til Nadverd-gjæsterne med de Ord: "Dette er Jesu sande legeme" ligesaa gjør han derefter med Kalken, idet han siger: "Dette er Jesu sande Blod".

Efter kommunionen holdes en fri Takkebøn og synges en Takkesalme.

§ 5.

Kirkens Velsignelse til de borgerligt ægteviede meddeles efter Norsk Kirke-Ritual; dog med de forandringer, som den foregående Vielse maatte foranledige.

§ 6.

Jordpåkastelse udføres efter Norsk Kirke-Ritual, dog saaledes at Pastor siger: Af Jord er han (hun) tagen osv., da den Døde ikke bør tiltales med Du.

IV.

Slutningsbestemmelser.

Forandringer i denne Menigheds-Ordning kan kun ske ifølge to trediedels Stemmers Beslutning paa et ordentlig Synodemøde, efter at Forslag paa en foregaaende Synode har været fremsat. Er ikke Synoden endnu dannet, har Presbyteriet denne Myndighed, dog saa at Forslag maa have været fremsat Aaret forud, og at Presbyteriets Beslutning sker med to tredjedels Stemme flerhed.

Det følger af sig selv, at Kirkens Bekjennelseskrifter og Forfatningen som saadan ikke kan forandres at derfor Forandringer kun kan gjælde saadanne Udtryk og Bestemmelser, som lade ukrænkede.

(Dette vedlegget er skrevet av etter den teksten som finnes i Frikirkens 75-års jubileumsskrift. Arbeidet er utført av Njål Sundnes Bruheim)

Vedlegg V

Fra den norske evangelisk-lutherske frikirkes synodestyre til kirkekommisjonen av 1908

På følgende av kirkekommisjonens formann stilte spørsmål:

1. Hvorledes de anskuer forholdet mellom stat og kirke i alminnelighet, og hvorledes de i tilfelle ville at den bestående forbindelse mellom staten og den evangelisk-lutherske kirke skulle avvikles;
2. hvilke forandringer de, i fall en fullstendig avvikling av dette forhold ennå ikke kan finne sted, finner at burde kreve i den gjeldende dissenterlov?

skal vi meddele følgende:

ad 1. Kirken er av himmelsk opprinnelse og vesen og har åndelige formål – den verger sjelene som Luther uttrykker seg – og som sitt våpen bruker den ordets sverd.

Staten fremgår av jordiske forhold, tjener jordiske formål, betjener seg av utvortes midler – et sverd av jern – for å oppnå sin hensikt og hevde sin makt.

Kirken sammenholdes med kjærlighetens bånd, staten med de verdslige lovers bånd.

Kongen, Regjeringen og Stortinget er statens øverste styrelse. Disse tillikemed de andre øvrighetspersoner er av Gud satt til å regjere innenfor statens område og håndheve dens lover. Kirken anerkjenner dem således, idet den lærer at der ikke er øvrighet uten av Gud. Disse øvrighetspersoner kan være de allerdyktigste og beste statsmenn, men ofte mangler betingelsene for å være kirkens styrelse, da de gjerne kan være Kristi kirkes fiender. Ifølge Ap.gj. 20,28 er det den Helligånd som innsetter tilsyns- eller oppsynsmenn i kirken. Kirken må derfor protestere mot å styres av den verdslige øvrighet.

Medlemmer av kirken er de som tar imot Herrens ord, Ap.gj. 2, 41 eller kommer til troen, Ap.gj. 4, 32. I Ap.gj. 2,47 heter det: «de som lot seg frelse», ble lagt til menigheten; derfor kan menighetens medlemmer nevnes som «Guds elskede», «de som er kalt», «hellige o.s.v. Rom 1, 7.

Staten teller som sine medlemmer alle personer som bor innenfor et visst geografisk område, uansett deres moralske og kristelige forhold. Denne forskjell mellom stat og kirke hevdes også i Den augsburgske bekjennelse art. 28, 3-5.

Betrakter vi statskirken i lys av dette, så finnes den å være mot Guds ord og sin egen bekjennelse, idet den sammenblander to aldeles forskjellige prinsipper. Den gir Keiseren også det som er Guds.

Den lar også sine embeter betjene av en av staten godkjent og avlønnet prestestand, som i seg selv ikke behøver å være i besittelse av de betingelser som Guds ord krever av menighetens hyrder, og som uten noensomhelst kall fra menigheten kan søke og få ansettelse, bare de har den lovbestemte skoleutdannelse – just som på det verdslige område.

Statskirkens prester behøver jo ikke engang å være i overensstemmelse med deres egen offentlige bekjennelse.

Folkekirken i den forstand at statskirkemenighetene gis alminnelig kirkelig stemmerett med valgte eldste- og menighetsråd, vil likeså lite dekke det sanne menighetsbegrep som statskirken; for den bibelske menighetstanke blir også her satt til side, i det massene innenfor et visst geografisk område organiseres som menighet, selv om de er aldeles fremmede for det åndelige liv.

Så vel folkekirken som statskirken er i strid med Bibelens kirkeprinsipper idet de gir samme rett og myndighet til troende som til vantro, bekjennere som fornekttere av den kristne tro. At dette er skadelig både for personen og kirken, vil lett innses.

Personen har lett for å få feilaktige forestillinger om sin åndelige tilstand – selvbedrag, og kirken skades derved at det verdslige element får ledende innflytelse på den.

Som følge herav mener vi at kirkekommisjonen, hvis den skal tjene det norske folk etter Guds vilje, må tilråde regjeringen å foreslå for Stortinget å beslutte statens og kirkens fullstendige adskillelse og fri religionsøvelse innført.

Heldig tror vi ennvidere det ville være, om kommisjonen foreslår at der av de evangelisk-lutherske kristne organiseres et kirkesamfunn etter apostolisk mønster med presbyteriansk forfatning på den evangelisk-lutherske bekjennelses grunn. Dette kirkesamfunn ville da få tre slags medlemmer:

1. Nadverdberettigede d.e. sådanne som, så vidt mennesker kan bedømme, lever i bevisst trossamfunn med Gud. Disse utgjør også menighetens stemmeberettigede.
2. Ikke nadverdberettigede d.e. slike, som ønsker å tilhøre en menighet, men ikke kan opptas som nattverdberettigede medlemmer og følgelig heller ikke har stemmerett i menigheten, og
3. Barn som er døpt, men ikke har avlagt kunnskapsprøve.

Lokalmenigheten styres av et av denne valgt eldsteråd, som også representerer den ved presbyteriet og synoden.

Flere sådanne menigheter danner en særegen krets eller et presbyterium.

Presbyteriene til sammen danner synoden, som omfatter hele landet.

Synodens forsamling er så vel fellesbåndet mellom alle presbyterier og menigheter innen kirkesamfunnet som til like den øverste styrelse.

En sådan kirke vil, på samme tid som den kan håndheve bibelsk kirketukt, til like bli i stand til å øve kristelig innflytelse på det hele folk.

Kirkedepartementet går over til å bli departement for den offentlige undervisning, og har å føre tilsyn med skoleundervisningen i landet og bestyre statskirkens nuværende eiendommer og midler, som blir å anvende i overensstemmelse med det foreliggende utkast for folkekirken.

Kristendomsundervisningen besørages av kirken. Staten påbyder dog at alle dens borgere skal få religionsundervisning.

Da avviklingen mellom stat og kirke, i tilfelle sådan besluttet, griper inn i så mange forhold og har så mange forgreninger, som vi på nærværende standpunkt mangler materiale og innsikt til fullt ut å bedømme rekkevidden av, samt da dette er av mer timelig art, ønsker vi ikke å uttale oss noget nærmere derom enn det ovenfor anførte.

Vedlegg VI

Forfatning og Ritual for Menigheter av Det Lutherske Brodersamfund

En del nordmenn med bakgrunn i Frikirken eller bedehuset utvandret til USA, der de stiftet Det Lutherske Brodersamfund, The Church of Lutheran Brethren i år 1900. Her gjengis de første artiklene i samfunnets forfatning, også den et bidrag til forståelse av presbyterianismen på luthersk grunn.

I

Menighedsbegrep

En luthersk frimenighet er en samling af troende kristne paa et bestemt sted, hos hvilke Guds ord prædiktes i overensstemmelse med den i ordet grundede lutherske bekjendelse, og sakramenterne forvaltes efter herrens indstiftelse.

Anmerkninger: Det kan dog ikke undgaaes, at hyklers kunne indblandes i menigheden, det vil sige saadanne hvis hykleri eller ondskap ikke er aabenbar eller bevislig for mennesker.

«Det skjulte er for Herren vor Gud, men det aabanbare er for os og for vore barn til evig tid, for at vi skal holde alle ordene i denne lov» 5 Mos. Bog 29:29.

II

Bekjendelse

Vi tror og bekjender, at Guds ord, som det indeholdes i bibelens kanoniske bøger, er den eneste kilde og rettesnor for tro, lære og liv.

Vi antager ogsaa den lutherske kirkes bekjendelsesskrifter i overensstemmelse med Guds ord.

III

Menighedsdannelse

Da det ifølge skriften og vor lutherske bekjendelse kun er levende, gjenfødte kristne, der hører til Kristi legeme, som er menigheden, saa har heller ikke en stedsmenighet bibelsk ret til at have andre lemmer enn de, som i liv og bekjendelse vidner om, at de ved gjenfødelse og levende tro staar i livssamfund med menighedens hoved, Kristus. Da det ligeledes er Guds vilje ifølge skriften, at Kristi menighed skal fremtræde i verden som en ydre, synlig

organisme, saa paahviler det de enkelte troende paa hvert sted at slutte sig sammen til stedsmenigheder for derved bedre at kunne løse sine opgaver; indadtil ved sin tugtende, ledende og helliggjørende livskraft til sin egen bevarelse og vekst og udadtil ved sit vækkende og missionerende arbeid i sin stilling som verdens lys og jordens salt.

IV

Menighedens styrelse

Kristus er menighedens hoved. Gjennem sin aand styrer han menigheden ved sitt ord. Ifølge dette ordet meddeler han menigheden naadegaver til de forskjellige tjenesters udøvelse.

Av disse tjenester fremhæver vi særlig hyrdetjenesten, lærende og styrende Ældste, evangelister, lærere og diakoner. Ap.gj. 14: 23; 20: 17, 28; Titus 1: 5; 1 Peter 5: 1-4; 1 Tes 5. 12; 5: 17; Ef. 4: 11; 2 Tim. 4: 5; Apgj. 6: 2-6; Fil 1:1.

Hyrder og lærere har særlig at varetage ordets forkyndelse og sakramenternes forvaltning, samt andre ifølge Guds ord og dem paahvilende tjenester i stedmenigheden. – De styrende ældste har at bistaa menighedens hyrde og lærer, vaage over menighedens aandelige tislstand og paase, at alt foregaar efter Guds ord. Diakonerne varetager menighedens økonomiske anliggender og aflægger regnskab for menigheden en gang om aaret. – Menigheden vælger aarlig en sekretær og en kasserer.

